

Міністерство освіти і науки України  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Навчально-науковий інститут філології  
кафедра германської філології та перекладу

**МІЖКУЛЬТУРНІ ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ  
НІМЕЦЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ З  
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

**Кваліфікаційна робота**  
освітнього ступеня «магістр»  
студентки II курсу магістратури  
освітньої програми  
*«Галузевий переклад з німецької та англійської  
мови; міжкультурний менеджмент»,*  
спеціальність – Філологія (германські мови та  
літератури (переклад включно))  
**Юлії Русланівни ШЕВЧЕНКО**  
**Науковий керівник:**  
д.філол.н., проф. Маргарита ДОРОФЕЄВА

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри .... назва кафедри....

протокол № 10 від « 16 » травня 2024 року

завідувач кафедри \_\_\_\_\_ (підпис)

к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ  
2024

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	4
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ В НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ .....	7
1.1. Поняття наукового дискурсу крізь призму дискурсології та теорії перекладу: короткий екскурс .....	7
1.2. Науковий дискурс перекладознавства як самостійної наукової дисципліни .....	10
1.2.1. Категорійно-поняттєвий апарат перекладознавства як галузі науки ..	12
1.2.2. Науковий (інтелектуальний) стиль розгляду і подачі матеріалу в аспекті перекладу .....	17
1.4. Види текстів у дискурсі вищої освіти .....	20
1.5. Вимоги до написання кваліфікаційної роботи в Німеччині .....	28
1.5. Вимоги до написання кваліфікаційної роботи в Україні .....	30
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I .....	34
РОЗДІЛ II. МІЖКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ .....	35
2.1. Міжкультурні розбіжності на рівні структури .....	35
2.1.1. Кваліфікаційні роботи в освітньо-науковому дискурсі перекладознавства ФРН .....	37
2.1.2. Кваліфікаційні роботи в освітньо-науковому дискурсі перекладознавства України .....	46
2.2. Міжкультурні стилістичні розбіжності .....	51
2.2.1. Наукова індивідуалізація у кваліфікаційних роботах ФРН .....	51
2.2.2. «Коллективне» авторство у кваліфікаційних роботах України .....	63

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	68
РОЗДІЛ 3. МІЖКУЛЬТУРНІ РОЗБІЖНОСТІ В АКАДЕМІЧНИХ ТРАДИЦІЯХ ФРН ТА УКРАЇНИ .....	70
3.1. Міжкультурні розбіжності на рівні терміносистеми перекладознавства .....	70
3.3.1. Реалізація ключових концептів перекладознавства у кваліфікаційних роботах ФРН.....	71
3.3.2. Реалізація ключових концептів перекладознавства у кваліфікаційних роботах України.....	76
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III .....	86
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ .....	92
ZUSAMMENFASSUNG .....	100
АНОТАЦІЯ .....	103
ANNOTATION .....	105

## ВСТУП

Навчання на бакалавраті або в магістратурі вимагає вміння самостійно та під супроводом наукового керівника досліджувати проблемні та цікаві моменти у сфері науки та у певній науковій галузі. Відповідно, кваліфікаційна робота є обов'язковою складовою навчання кожного студента закладу вищої освіти. На даний момент спостерігається посилення європейського вектору розвитку вітчизняної науки, у тому числі перекладознавства. Як наслідок, існує тенденція до поглиблення співпраці та взаємодії з європейським науковим співтовариством, що може привести до важливих зрушень у царині теоретичних досліджень і науково-практичної діяльності в цілому.

Певна кількість студентів України навчається в університетах інших країн, наприклад, у ФРН, за програмами академічної мобільності або обміну досвідом. Багато студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка також брали та беруть участь у подібних програмах, збагачуючи себе та свої університети новим досвідом.

Крім того, деякі методичні рекомендації до написання наукових робіт дозволяють студентам українських ЗВО писати роботи іноземною мовою, що викликає питання орієнтації автора на конкретну академічну культуру, оскільки вітчизняні традиції написання кваліфікаційних робіт подекуди суперечать західноєвропейським жанрово-стильовим нормам.

**Актуальність дослідження** зумовлена необхідністю порівняльного аналізу українських науково-кваліфікаційних робіт студентів та відповідних робіт в освітньо-науковому дискурсі Німеччини у зв'язку з орієнтацією вітчизняної науки на європейський вектор розвитку.

**Об'єктом дослідження** є кваліфікаційні роботи як вид тексту освітньо-наукового дискурсу в галузі перекладознавства ФРН та України.

**Предметом дослідження** є структура й композиція, міжкультурні особливості та наукова термінологія кваліфікаційних робіт у галузі перекладознавства ФРН та України.

**Метою дослідження** є розслід і порівняння структурно-композиційних особливостей кваліфікаційних робіт студентів Німеччини та України у галузі перекладознавства, а також дослідження міжкультурно-стильових особливостей і термінологічних лакун у цьому виді тексту.

Поставлена мета передбачає вирішення низки завдань:

1. Дати визначення наукового дискурсу у галузі перекладознавства;
2. Встановити критерії наукової мови як частини поняттєво-категорійного апарату перекладознавства;
3. Дослідити питання наукового стилю крізь призму колективного авторства vs. наукової індивідуалізації;
4. Визначити види текстів в освітньо-науковому дискурсі перекладознавства;
5. Порівняти вимоги до кваліфікаційних робіт у ФРН та Україні;
6. Порівняти структурно-композиційні елементи німецьких та українських кваліфікаційних робіт з перекладознавства;
7. Дослідити питання наукової індивідуалізації кваліфікаційних робіт у галузі перекладознавства;
8. Вибірково розглянути розбіжності у наповненні терміносистем перекладознавства Німеччини та України на матеріалах кваліфікаційних робіт студентів.

**Матеріалом дослідження** стали науково-кваліфікаційні роботи студентів бакалаврату та магістратури ФРН та України і перекладознавчі статті.

Для реалізації поставлених завдань було застосовано наступні **методи**: загальнонаукові методи дедукції та індукції, аналіз та синтез. Основним методом був зіставно-описовий і перекладознавчий аналіз задля виявлення міжкультурних розбіжностей на рівні терміносистеми, а також контрастивний метод, за допомогою якого порівнювалися структура та композиція кваліфікаційних робіт. Також у роботі була доведена наукова гіпотеза щодо

наукової індивідуалізації, власне можемо сказати, що було використано такий метод, як доказ.

**Новизна дослідження** полягає у виявленні міжкультурних пробілів у структурі та композиції кваліфікаційних робіт з перекладознавства студентів ФРН та України та розсліду щодо наукової індивідуалізації на прикладі робіт студентів.

**Практичне значення** отриманих результатів полягає у можливості напрацювання методичних рекомендацій щодо написання кваліфікаційних робіт в Україні у галузі перекладознавства німецькою мовою.

**Структура** роботи зумовлена вимогами до кваліфікаційних робіт та логікою дослідження. Робота складається зі вступу, теоретичної частини (1 розділ) та практичної частини (2 та 3 розділи), висновків до кожного розділу, загальних висновків, та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 106 сторінок. Список використаних джерел містить 82 найменування.

У першому розділі розглядається поняття наукового дискурсу у галузі перекладу, критерії науковості та наукового стилю, види текстів у дискурсі вищої освіти та вимоги до кваліфікаційних робіт у Німеччині та Україні. У другому розділі порівнюється структура та композиція наукових досліджень студентів та розглядається питання наукової індивідуалізації на основі цих же робіт. У третьому розділі вибірково розглядаються проблемні питання у галузі перекладознавства, які зустрічаються у кваліфікаційних роботах. У висновках аналізуються отримані результати дослідження та підбиваються підсумки роботи.

Результати нашої розвідки пройшли **апробацію** на VIII Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених, які відбулися у Навчально-науковому інституті філології 11-12 квітня 2024 року, що підтверджується публікацією тез [31, с. 260-261].

## РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ В НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ

### 1.1. Поняття наукового дискурсу крізь призму дискурсології та теорії перекладу: короткий екскурс

До середини минулого століття вітчизняних лінгвістів мало цікавило вивчення наукового стилю, за винятком термінологічних аспектів. Проте, з початку 50-х років почали з'являтися дослідження, присвячені науковому письму, його особливостям та жанровій різноманітності. Окрім теоретичних праць, стали з'являтися навчальні посібники та методичні рекомендації, спрямовані на вирішення питань щодо основних рис наукового стилю [11, с. 137].

Виникнення поняття «дискурс» пов'язують з постаттю Е. Бенвеніста, французького мовознавця і видатного лінгвіста 20-го століття. Власне у його працях були закладені основи теорії дискурсу. Він запропонував наступне визначення: «Будь-яке висловлювання, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника» [35, с. 41] (*тут і далі переклад наш — Ю.Ш.*). Уведено в ужиток термін «дискурс» було П. Бізеллем на позначення ненаукового і наукового дискурсів [6, с. 66].

У багатьох працях вчених присутні різні тлумачення поняття «науковий дискурс». І. Корольов, досліджуючи проблематику визначення поняття наукового дискурсу, зазначає багатовимірність цього питання. Даний термін є широко розповсюдженим, проте одного-єдиного визначення, яке б повно описувало дане явище, немає. Однак у багатьох працях вітчизняних і зарубіжних учених усталилася традиція, за якою під словом «дискурс» розуміють «...цілісний мовленнєвий твір у різноманітності його когнітивно-комунікативних функцій» [15, с. 285-286].

Як уже було згадано, дослідження наукового дискурсу має порівняно недовгу історію. Учені вважають, що науковий дискурс можна розглядати як

особливий тип взаємодії, в основі якого лежать комунікативні стратегії і тактики, які мовці використовують задля впливу на адресата, і які відбивають як загальні типологічні, так і етноспецифічні особливості [12, с. 124-130].

Т. ван Дейк розглядає дискурс як комунікативну подію, що відбувається між мовцем і слухачем у визначеному часовому і просторовому континуумі. Ця подія обов'язково включає як вербальні, так і невербальні складники, тобто ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації [4, с. 34]. Ван Дейк стверджує, що дискурс породжується у певній комунікативній ситуації.

Сучасний науковий дискурс відзначається не лише своєю соціальною обумовленістю, але й особливою динамікою, що спостерігається в останні роки. Дослідники вказують на зміни у мовній структурі цього типу дискурсу, зокрема, відмову від загальноновживаних фраз та використання емоційно насичених висловів. Ці зміни виникають внаслідок еволюції суспільства та змін у поведінці людей, які впливають на традиції наукового спілкування. Основні причини цих трансформацій полягають у персоніфікації наукового дискурсу, його плюралізації та появі нових форм наукової діяльності [29, с. 154-157].

Науковий дискурс є важливим видом інституційного дискурсу, він відрізняється від інших своєю специфікою та цілями. Він характеризується інтертекстуальністю, що передбачає посилання на попередні дослідження та наукові праці, діалогічністю, включенням взаємодії між дослідниками, прагматичністю, орієнтацією на досягнення конкретних цілей, та жанровою варіативністю, що виявляється у використанні різноманітних форм і стилів.

Характерними рисами наукового дискурсу є також креативність, що виявляється у пошуку нових рішень та підходів до вирішення наукових проблем, об'єктивність, яка передбачає нейтральне ставлення до обговорюваних питань, логічність викладу інформації та професійна цінність, що означає відповідність стандартам і вимогам наукової спільноти [29, с. 154-157].

Основними завданнями наукового дискурсу є аналіз наукових проблем з метою їх розкриття та пояснення, передача знань та результатів досліджень, поширення наукової та технічної інформації, а також дослідження наукових питань з метою подальшого розвитку науки. Також важливими є професійна спрямованість, орієнтація на адресата дослідження, антропоцентризм, тобто увага до людських цінностей та інтересів.

На думку Т. Маслової, науковий дискурс створюють вчені, оперуючи поняттями і думками кожен у своїх сферах [21, с. 39-43]. За її висловами, науковий дискурс можна розглядати як відображення наукового тексту у свідомості конкретної особи в певній ситуації та в певний час. Цей дискурс включає в себе розуміння наукового тексту з урахуванням різних комунікативних аспектів, таких як задум, концепція, цілі комунікації, знання комунікантів, суб'єкт мовлення, адресат та інші зовнішньомовні чинники, такі як соціокультурні, прагматичні, історичні, когнітивні та психологічні фактори.

Метою наукового дискурсу є передача об'єктивної інформації, підтвердження достовірності наукового знання, роз'яснення причин явищ та опис основних характеристик об'єкта дослідження. Серед особливостей наукових текстів можна виділити такі: спосіб подання інформації (опис, наратив, аргументація); ступінь деталізації (короткість, обсяжність, повнота); рівень абстракції відповідно до аудиторії (спеціалізовані, загальні, популярні текстів тощо) [21, с. 44].

Знаходимо цікавим визначення Г. Віддоусона, яке я почерпнула, перекладаючи тексти під час перекладацької практики. У літературі терміни «текст» і «дискурс» часто вживаються як взаємозамінні або ж у них вкладають багато різних значень. Часто кажуть, що текст — це відрізок письмової мови, а дискурс — розмовна мова. Ідеї Віддоусона [77, р. 6-19] видаються дуже доречними для прояснення різниці між текстом і дискурсом. Для нього текст — це цілеспрямоване використання мови; у тексті мова використовується з наміром посилатися на щось з певною метою; тобто тексти будуються для того, щоб передати повідомлення, висловити або дослідити ідеї, спонукати інших

до певних дій і так далі. Ця комунікативна мета є дискурсом, що лежить в основі тексту.

Інтерпретуючи текст, читачі, слухачі та перекладачі повинні зробити текст комунікативною реальністю, віднайшовши його значення, тобто вони повинні інтерпретувати текст як дискурс. Таким чином, текст є мовним відбитком в усному чи письмовому мовленні людини, що має намір висловити свій дискурс.

Отож, аналізуючи інформацію, ключовими факторами для розуміння наукового дискурсу є контекстуальність, комунікативність та ситуативність, а також реалізація певних смислів у взаємодії з адресатом. Грубо кажучи, дискурс — це текст і контекст, у якому функціонує цей текст.

У залежності від типів текстів у різних дискурсах та комунікативних ситуаціях існує безліч функцій, які повинен виконувати текст, у залежності від контексту. Важливо згадати в контексті розуміння дискурсу такі важливі поняття, як варіантність та інваріантність у перекладі, оскільки вони відіграють роль у процесі перекладу та є необхідними для розуміння складнощів та особливостей перекладу.

Поняття інваріантності вказує на сталий, незмінний аспект тексту або його змісту, який має бути збережений у процесі перекладу, незалежно від мови, у якій відбувається переклад [65, S. 91]. З іншого боку, варіантність вказує на різноманітність варіантів або можливостей перекладу даного тексту, що може бути обумовлено мовними особливостями, культурним контекстом, аудиторією та іншими факторами.

Для перекладача важливо зберігати інваріантність, тобто сталість ключових понять, ідей та смислових зв'язків, але водночас він має використовувати різноманітні стратегії та варіанти виразу для адаптації тексту до мови та культури цільового оточення.

## **1.2. Науковий дискурс перекладознавства як самостійної наукової дисципліни**

Науковий дискурс тісно пов'язаний з поняттями наукової мови та стилю. Різні автори також стверджують, що існують різні наукові культури [57, S. 225-231; 58, S. 381-387; 69, S. 11-23]. Особливу роль тут відіграють гуманітарні науки. Гуманітарні науки особливим чином пов'язані з мовою, оскільки вони прагнуть інтерпретувати і розуміти історичні контексти людської культури.

Перекладознавство є галуззю науки, яка вивчає процеси та результати перекладу як міжкультурного комунікаційного явища. Воно об'єднує в собі елементи мовознавства, культурології, психології та інших галузей знань для розуміння та аналізу перекладу на різних рівнях. У перекладознавчому дискурсі науковці досліджують загальні принципи перекладу, конкретні стратегії і тактики перекладу текстів різних жанрів та стилів, вплив культур інших країн за допомогою перекладеної літератури на власну культуру та інше.

Естонський культуролог П. Тороп вважав, що еволюція теорії перекладу відображає всі етапи розвитку сучасної лінгвістики та семіотики. Шляхом порівняння історичних парадигм розвитку лінгвістичної думки з «образами мови» ХХ століття Ю. Степанова, можна побачити кореляцію між ними та ключовими поняттями перекладознавства [30, с. 87-92].

Наприклад, теорія еквівалентності та теорія закономірних відповідників витікають з системно-структурної парадигми, зіставна стилістика відноситься до лінгвістичного компаративізму, теорія скопосу пов'язана з комунікативно-прагматичною парадигмою, а герменевтика та дискурсологія перекладу розвиваються на тлі когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики. Таким чином, перекладознавчі напрями тісно пов'язані з науковими парадигмами лінгвістики, відображаючи різні аспекти розвитку мовознавства та семіотики. До прикладу, структурна лінгвістика, яка вивчає будову мови на основі її структурних елементів, знаходить свої віддзеркалення в перекладознавстві через аналіз структури мовних одиниць та їх взаємозв'язків у тексті. З іншого боку, функціональна парадигма лінгвістики, яка зосереджується на функціональних аспектах мовленнєвої діяльності,

допомагає розуміти роль контексту, комунікативних потреб та цілей у перекладі [7, с. 74-78].

У той же час лінгвістика вивчає мову як систему в один момент часу, тоді це буде синхронічною перспективою, та її розвиток у часі, тобто це буде діяхронічною перспективою. Ці парадигми також застосовуються у дослідженнях перекладу, під час чого досліджуються явища, як переклад здійснюється в конкретному контексті та як він змінюється відповідно до культурних, історичних та соціальних факторів. Тобто спостерігаємо також синхронію та діяхронію у дослідженнях перекладу.

Генеративна граматики, яка вивчає структуру мови через стандартизовані правила та алгоритми, впливає на розуміння синтаксичних та морфологічних аспектів перекладу. Когнітивна лінгвістика, яка зосереджена на ролі когнітивних процесів у мовленнєвій діяльності, допомагає розуміти механізми сприйняття та розуміння тексту, що має важливе значення для перекладачів.

Таким чином, парадигми лінгвістики надають теоретичні основи для розуміння мовленнєвих явищ, які впливають на підходи до перекладу та міжмовної комунікації в перекладознавстві.

### **1.2.1. Категорійно-поняттєвий апарат перекладознавства як галузі науки**

Розмірковуючи про категорійно-поняттєвий апарат, у першу чергу варто згадати про наукову мову, оскільки мова є визначальною для науки. Наука часто оперує такими засобами як формули, рівняння, таблиці, зображення. Але наукові знання доступні для інших лише за допомогою мовних висловлювань, тобто мови.

Мова та діяльність тісно переплетені в науці. Це стосується не лише письмового представлення результатів досліджень у вигляді публікацій чи наукових звітів, але й мовлення в дослідницьких групах та його значення для формування наукових гіпотез, а також діяльнісного мовлення, тобто мовлення,

яке супроводжується діями в дослідницьких «майстернях», або представлення та обговорення результатів у колі колег на конференціях [56, S. 133-142].

У першу чергу непрофесіонали часто сприймають наукову мову як щось незрозуміле. У той же час вони мають уявлення про точність та ясність, про стандартизовану термінологію, де кожне слово має своє чітке значення. Але так буває не завжди. Вчені сперечаються щодо того, чи існує одна наукова мова, або ж є вже багато наукових мов, кожна у своїй сфері науки. Г. Кретценбахер, наприклад, говорить про те, що існують сотні наукових культур і, відповідно, мов [56, S. 156]. Оскільки науковці значною мірою залежать від спілкування один з одним — через розподіл праці одне між одним та високий ступінь спеціалізації знань — національні наукові мови виникли як підгрупа спеціалізованих мов із заміною латини та розвитком окремих наукових дисциплін, хоча зараз вони знову мають тенденцію до інтернаціоналізації в англійській мові як науковій *lingua franca* [75, S. 117-134].

У нашому дослідженні ми послуговуємось визначенням німецького науковця-германіста Т. Бунгартена, який надав наступне визначення поняттю наукової мови:

«Виходячи з визначення науки як специфічної сфери діяльності, яка в прагмалінгвістичному плані є особливою сферою мовної діяльності, я розумію наукову мову як лінгвістичну компетенцію, закріплену за цією сферою діяльності, тобто здатність виробляти і зменшувати характерні, стандартизовані процеси виробництва, організації і використання, а також їхню мовну реалізацію у творенні науки» [37, S. 32].

За Кретценбахером наукова мова — це сукупність явищ мовної діяльності, що відбуваються в культурному полі науки і водночас вирішальним чином створюють її як комунікативну спільноту (яка утворює і перероблює теорію) і як соціальний інститут [56, S. 121]. Власне феномен мовної діяльності у науковій сфері буде, таким чином, такі наукові інститути, як університети та комунікативні спільноти, які працюють у їхніх межах.

Наукова комунікація, як вузькоспеціалізована форма спілкування, відрізняється від повсякденної мови завдяки своїй стандартизації, яка встановлюється суворо формалізованими процедурами. Одним з основних засобів стандартизації є наукові публікації у спеціалізованих джерелах, наприклад, фахових журналах. Ці публікації забезпечують саморегуляцію наукової спільноти через контроль, здійснюваний редакційними колегами журналів, анонімним рецензуванням та іншими процедурами.

Наукова комунікація підлягає формальним обмеженням, таким як правила академічних публікацій, презентацій та участі у дискусіях. Ці обмеження передбачають не лише виконання формальних правил цитування, а й врахування інших наукових досліджень, традиційних зв'язків і методологічних принципів. При цьому, ці обмеження менше впливають на неформальне спілкування на робочому місці або серед друзів, а більше — на офіційні комунікації, зокрема наукові публікації.

«Розгорнуті гіпотактичні конструкції, нагромадження атрибутивних конструкцій, номіналізації, складні та змістово стиснуті іменні групи, особливі складні слова та термінологія» — саме так узагальнено Р. Віммер характеризує наукову мову [79, S. 81-95]. Подаємо декілька прикладів перерахованих вище Віммером характерних рис наукової мови з перекладом із навчального посібника С. Синегуба «Теорія та практика перекладу з німецької мови»: Eine in seinem Auftrag erstellte wissenschaftliche Studie des Instituts für deutsche Sprache — представлено в його доповіді наукове дослідження інституту німецької мови (нагромадження атрибутивних конструкцій) [27, с. 128]. Приклад номіналізації: Die Auseinandersetzung mit der Übersetzbarkeit von literarischen Werken erfordert somit eine vertiefte Reflexion über die sprachlichen Kreise, die jede Sprache um sich zieht, und die komplexen Wechselwirkungen, die entstehen, wenn man von einem Kreis in einen anderen übertritt. — Таким чином, дослідження перекладності літературних творів вимагає глибокого осмислення мовних кіл, які кожна мова малює навколо себе, і складних взаємодій, що виникають при переході з одного кола в інше [9, с. 14].

Варто також згадати про складні, часто довгі речення, які мають такий зв'язок підпорядкування, як гіпотаксис, у яких висловлювання виражені безособово, з використанням пасивних конструкцій («Es ist untersucht worden, dass...» statt «Ich habe untersucht, dass» — «Було досліджено...» замість «Я дослідив...») [75, S. 120].

Зазвичай наукова мова характеризується зв'язною структурою аргументації, яка фокусується на меті або проблематиці дослідження. Яскраво виражений, заснований на фактах номінальний стиль може також характеризуватися спеціальною лексикою, яку слід розшифровувати за допомогою спеціальних словників.

Науковці рідко створюють повністю нові терміни. У німецькій мові нові фахові терміни часто утворюються шляхом складання слів, а деякі з них стають настільки довгими, що їх доводиться скорочувати. Перенесення значення, запозичення з інших мов, деривації за допомогою, наприклад, префіксів або суфіксів є можливими способами новотворів в мові. Подаємо приклад композиту із наукової праці К. Еліха: *Der Kanonisierungsgrad von Wissen bestimmt das Handeln in wissensvermittelnden Institutionen.* — Ступінь канонізації знань визначає дії інституцій, які поширюють знання [40, S. 14].

Науковій мові властиве використання «паратекстів», мова йде здебільшого про анотації та посилання на джерела літератури. Використання таких невербальних текстових елементів як ілюстрації, таблиці, графіки є також особливістю мови науки. Науковій мові також притаманна схильність до творення теорії. Це включає наявність власного словника, що містить визначення термінів, певні принципи, характерні для даної науки, які можуть бути виражені як постулати або аксіоми, а також розуміння того, що сфера знань розвивається через логічне виведення з визначень і принципів [75, S. 117-134].

Також хочемо подати інформацію з методичних рекомендацій Кельнського університету, які ми беремо тут для розвідки, щодо того, якою

повинна бути наукова мова кваліфікаційної роботи, а саме висвітлити критерії науковості.

Під час написання кваліфікаційної роботи важливо враховувати критерії аналітичного стилю, такі як абстракція та використання спеціалізованої термінології.

Абстракція передбачає той факт, що матеріали, які дослідник використовує, вивчаючи наукову літературу, мають бути розглянуті не просто як факт, але завжди з точки зору конкретного аспекту або проблеми конкретного наукового дослідження. Власне спеціалізована термінологія функціонує лише в межах певної галузі дослідження або теорії.

Ще одним важливим критерієм академічної роботи є зрозумілість аргументації. Наукова кваліфікаційна робота повинна мати чітку структуру, щоб читач міг легко розуміти доводи та слідувати викладеним аргументам. Використання спеціалізованих термінів може бути ефективнішим і зрозумілішим для опису фактів і лінгвістичних явищ, ніж описове пояснення цих термінів. Тим не менш, у письмовій роботі необхідно визначити центральні терміни аргументації, назвати їхнє походження, пояснити їхнє значення та критично проаналізувати їхнє застосування до явища, про яке мовиться.

Мовне та стилістичне оформлення є ще одним критерієм науковості роботи, згідно Кельнських вимог. Стилiстичним керiвним принципом будь-якої письмової роботи є читність. Для цього бажано не формулювати занадто довгі речення і розділяти безперервний текст розділів і підрозділів на зв'язні частини за допомогою абзаців. Складні аргументи часто призводять до побудови складних речень з гіпотактичною структурою. Перед подачею роботи слід перевірити конструкції речень на наявність граматичних помилок і зрозумілість, а також, за необхідності, «розплутати» довгі, заплутані речення. Крім того важливо завжди робити точні твердження і формулювати їх у фактологічно-описовому, а не в емоційно-оцінному ключі [41, S. 29-31].

### **1.2.2. Науковий (інтелектуальний) стиль розгляду і подачі матеріалу в аспекті перекладу**

Аналізуючи поняття стилю, посилаємося на наступне визначення: «Стиль — складна форма організації та спосіб дії спеціального тексту» [44, S. 199]. Текстолінгвістичне вивчення наукових стилів належить до сфери лінгвістичної стилістики. Її передусім цікавлять умови, за яких окремі мовні елементи використовуються як стилістичні елементи, а також зв'язки між стилістичними явищами та екстралінгвістичними чинниками. Термін «мовний стиль» означає «варіативність природної мови, яка уможливорює варіативність і гнучкість вираження» [44, S. 206]. Вибір стилістичних засобів керується правилами.

Аналітично розрізняють стиль як вибір, як конотацію, як естетичне оформлення мови, як рефлекс душевного досвіду, як прикрасу, як відхилення від норми, а також стиль як функціональний спосіб вираження себе, своїх думок [67, S. 304-313]. Для перекладачів визначення стилю у речіщі вищеперелічених категорій може становити труднощі через їх різноманітність і широкий спектр тлумачень, оскільки перекладачам необхідно враховувати цю розмаїтість, зберігаючи естетичні аспекти, враховуючи культурні відмінності та забезпечуючи передачу функцій стилю. Під час перекладу текстів важливо передавати стилістичний компонент першотвору.

У принципі, всі мовні засоби можуть бути стильовими елементами. Вибір стилістичних засобів здійснюється відповідно до певних правил або стилістичних норм типу тексту, а також специфічних традицій та умовностей відповідної академічної дисципліни. У цьому відношенні функціональний стиль має особливе значення для наукової стилістики. Для перекладачів вибір стилістичних елементів може становити складність через потребу дотримання жанрово-стильових норм різних типів текстів та академічних дисциплін, що ми і досліджуватимемо на прикладі кваліфікаційних робіт. Це означає, що перекладач повинен не лише передавати зміст тексту, але й відтворювати

стильові особливості мови, враховуючи специфіку цільової аудиторії та її культурні особливості.

Використання поняття стилю в спеціалізованій лінгвістиці має своє коріння у радянській та чеській функціональній стилістиці. Функціональна стилістика стверджувала, що поняття стилю можна використовувати не лише в художніх текстах, але й у спеціальних текстах, фактографічних описах та повсякденній літературі.

Системи функціональних стилів — це дедуктивно сконструйовані класифікаційні схеми, які використовують різні соціально опосередковані форми письмової комунікації як критерій диференціації [44, S. 199-207].

Досі часто цитують визначення Е. Різель:

«Під функціональним стилем ми розуміємо історично змінний, функціонально й експресивно зумовлений спосіб використання мови в певній сфері людської діяльності, об'єктивно реалізований відповідним чином відбіраною і законодавчо впорядкованою сукупністю лексичних, граматичних і фонетичних засобів» [68, S. 98]. Під час перекладу важливо враховувати історичний контекст, специфіку фахової галузі та експресивність мови в перекладі, забезпечуючи відповідність мовленнєвих засобів та стильових особливостей оригіналу, щоб передати сутність та виразність першотвору відповідно до цільової аудиторії.

Ще один важливий аспект — контраст національних стилів. Питання про типові національні мовні стилі піднімав ще В. фон Гумбольдт на початку 19 століття. На думку Гумбольдта, в мовах можна розпізнати особливості, і «можна було б неправильно оцінити внутрішню сутність і змістовне розмаїття мов, якщо ігнорувати відбиток національного характеру в них» [49, S. 64].

Диференціація наукового способу життя по відношенню до повсякденної практики пов'язана з незалежністю характеристик габітусу (установок, більш складних диспозицій, поведінкових уподобань і форм вираження), причому наукова мова відіграє тут особливу роль, у тому числі і з огляду на розрізнення між науковими і повсякденними діями.

Соціологічна парадигма перекладознавства Е. Прунча акцентує увагу на соціокультурних аспектах перекладу та впливі соціальних структур на перекладацький процес. У контексті цієї парадигми також використовується наукове поняття «габітусу», яке походить від поняття соціолога П. Бурдьє і відображає набуті в ході соціалізації звички, уявлення та ставлення, що впливають на спосіб розуміння та вирішення перекладацьких завдань. Габітус визначає стиль, підхід та інші аспекти перекладу, враховуючи соціокультурний контекст і внутрішні уявлення перекладача [66, S. 211-216].

Л. Флек [42, S. 57-68] припускає, що існує тісний зв'язок між стилем науки і домінуючою науковою парадигмою. Відповідно до цього, стиль наукової мови значною мірою визначається позамовними чинниками, які, з одного боку, пов'язані зі специфічною раціональністю відповідної науки і відповідної парадигми, а з іншого — із загальними культурними і соціальними умовами наукового мислення і дослідження.

Когнітивний, соціальний та мовний виміри наукової діяльності нерозривно пов'язані між собою. Наприклад, мова науки завжди пов'язана зі «стилем мислення», який поділяє «мисленнєвий колектив» [42, S. 67]. Якісний переклад також передбачає врахування взаємозв'язків між когнітивними, соціальними та мовними аспектами наукової діяльності. Мова науки, яка відображає специфіку «стилю мислення» в мисленнєвому колективі, відображається в перекладі як відображення не лише мовної форми, а й способу мислення та соціокультурних контекстів. Тому перекладачам важливо розуміти цей зв'язок та відтворювати його у перекладі, щоб передати не лише текстовий зміст, а й ментальні моделі та соціокультурний контекст оригіналу [66, S. 223]. Мовне вираження визначається «стилем мисленнєвого колективу». Флек використовує термін «мисленнєвий колектив» для опису соціальної основи наукової діяльності, наукової спільноти. Термін «стиль мислення» відноситься до когнітивних основ наукового виробництва, спільних для відповідного мисленнєвого колективу.

У контексті перекладознавства важливо згадати про парадигми інтерпретаціонізму та когнітивних парадигм, які відображають важливі аспекти сприйняття і відтворення тексту. Інтерпретаціонізм підкреслює роль інтерпретації та взаєморозуміння між перекладачем і автором, враховуючи вплив соціокультурного контексту на розуміння тексту. Когнітивні парадигми перекладознавства зосереджуються на когнітивних процесах перекладу, таких як сприйняття, розуміння та відтворення ментальних моделей автора. Таким чином, вивчення «стилю мислення» і «мисленнєвого колективу» наукової спільноти в контексті мовного вираження відображається в перекладі через врахування парадигм інтерпретаціонізму та когнітивних аспектів перекладу.

Дослідивши особливості наукової мови та стилю, у тому числі в перекладознавстві, варто розібратися з тим, якими видами текстів науковці і перекладачі можуть оперувати, особливо у дискурсі вищої освіти, що на пряму пов'язано з кваліфікаційними роботами.

#### **1.4. Види текстів у дискурсі вищої освіти**

Університети є місцями навчання для багатьох людей. Ті, хто працюють і досліджують, дізнаються нове про ті ділянки реальності, які є предметом їхнього дослідження, на які спрямоване їхнє дослідження — дисциплінарне чи міждисциплінарне.

Деякі предмети в університетах потребують великої частки стандартизації знань. У них значна частина знань, що стосуються конкретної дисципліни, є канонізованою. Це майже автоматично призводить до того, що навчання організовується в суворій послідовності. Результатом є значною мірою канонічна форма передачі знань. Ступінь канонізації знань визначає діяльність інституцій, що передають ці знання. Фундаментальна різниця полягає в тому, наскільки установа, що поширює знання, орієнтована на канонізоване чи на нове [40, S. 13-27].

Знання, які люди отримують в університетах, часто є письмовими. Університет, як і школа, є вербалізованою інституцією. Це означає, що

навчання в університеті використовує специфічні форми дискурсу і тексту. Це стосується всіх сфер університетської роботи, досліджень, викладання та адміністрування.

Найрізноманітніші прояви колективного навчання в розвинених суспільствах використовували характерні для них типи дискурсу і текстів або розробляли нові типи дискурсу і текстів. Це стосується як античної академії, так і середньовічних монастирів; це стосується школи в її довгій історії. Це стосується також і університетів. Від самого початку свого існування університет розвинув особливий тип дискурсу і тексту. У різних історичних контекстах колективне навчання визначало типи дискурсу і текстів, що використовувалися, або сприяло створенню нових форм дискурсу і текстів. У розвитку перекладознавства це було важливим, оскільки різні типи дискурсу й текстів можуть вимагати різні перекладацькі методи та прийоми залежно від їхньої функції, мети та аудиторії.

За винятком дистанційного навчання, спілкування віч-на-віч є ключовою характеристикою університетів. Воно відбувається в усній формі. Зустріч в одному місці між студентами та викладачами є необхідною передумовою. Усна форма є важливим полюсом університетської комунікації, а пов'язаними з нею формами дискурсу є лекція, семінар і спільна лабораторна робота. Традиційно вони відрізняються різним регламентом розмови: на лекції студенти є «слухачами», на семінарі вони, як правило, є «спікерами» з рівними правами, чий активний доступ до дискурсу є, звичайно, також обов'язком лектора.

Відношення до спільної мовленнєвої ситуації в лінгвістично-аналітичному сенсі цього терміну є центральною рисою цього типу університетського дискурсу. Сучасні медіа також прагнуть відтворити цю характеристику за допомогою технічних засобів, наприклад, коли локальна відстань долається медійно за допомогою відеоконференцій. Інші частини університетської лінгвістики від самого початку прагнуть бути відірваними від безпосередньої комунікативної ситуації. Це стосується найважливіших

письмових і пост-письмових типів текстів, які були розроблені для університетської роботи. Сюди належать *підручник, читанка, монографія та наукова стаття* [46, S. 34-41]. Для перекладознавства у цьому річищі виникають труднощі з відтворенням цих типів текстів, що використовуються в університетському середовищі. При цьому існують проблеми також із адаптацією перекладів для різних категорій студентів та навчальних програм.

Саме ті типи комунікативно організованого навчання, які є центральними для навчання та викладання, є посередниками між двома групами. Це суто дискурсивна *розмова* у студентській робочій групі та під час викладання. Інші форми, як правило, є посередниками між усною та письмовою формами і використовують різні форми текстуалізації.

*Реферат* часто вимагає письмового тексту, який ґрунтується на переробці прочитаного і/або емпіричних опитувань, що керуються порушуваним питанням. Він може бути вербалізований різними способами: шляхом зачитування або презентації.

*Протокол* конденсує хід семінарського дискурсу в систематизованій формі, пов'язаній із загальною структурою семінару. Це допомагає візуалізувати індивідуальний і загальний перебіг подій. Він допомагає подолати часовий розрив між окремими сесіями семінару і дозволяє ретроспективно інтегрувати пройдений навчальний шлях [61, S. 78].

*Конспект* закріплює знання, подані усно для тієї людини, яка його готує. Він може бути більш суб'єктивно орієнтованим. У цьому випадку записуються ті частинки викладеного знання, які видаються важливими для наявних структур знань студента. Важливість визначається за різними параметрами, наприклад, мнемонічною якістю, систематичністю, додатковою якістю по відношенню до наявних знань/незнань (комплементарність), інноваційністю. Конспект також може бути більш об'єктивно орієнтованим. У цьому випадку робиться спроба трансформувати внутрішню структуру представленого знання у письмову форму [73, S. 51-64].

Конспект, без сумніву, є однією з найскладніших форм комунікації в університеті. Він вимагає найвищої продуктивності в декількох аспектах, як з точки зору сприйняття, так і з точки зору продуктивності. Зокрема, нелегко впоратися з ментальною дисоціацією між різними комунікативними завданнями (особливо слухача і автора).

Реферат має подібну структуру до конспекту. Тут також можна виділити суб'єктивну та об'єктивну форми, які розподілені так само, як і в конспекті. Однак, порівняно з конспектом, часовий тиск послаблюється. Водночас, однак, тексти, з яких потрібно зробити реферат, часто характеризуються більшою щільністю знань, які потрібно опрацювати. Створення рефератів також вимагає розвитку власної техніки письма, яка може бути схожою на техніку конспекту. Скорочення часу, необхідного для цього, дозволяє читачеві більше сконцентруватися на завданні створення об'єктивного конспекту. Чим більш розвиненими є знання учня, тим більша ймовірність того, що реферат може набути суб'єктивної форми [40, S. 47-53].

Якщо не вдається сконденсувати, тобто якщо не вдається відокремити «важливе» від «неважливого», реферат перетворюється на *транскрипт*. У цьому випадку відтворюється все, що було створено автором тексту. Тобто реферат перетворюється у механічну репродукцію, яка в кращому випадку дає учневі ілюзію володіння знанням. Цю ілюзію підсилюють різні механічні форми відтворення тексту, копіювання на папері та в електронному вигляді [40, S. 56-58].

Зовнішнє відтворення мовної форми знання як сурогат для набуття знань має аналог в інших університетських культурах в усній формі *вивчення напам'ять*. Воно теж спочатку передає лише мовну оболонку знання і, так би мовити, орієнтоване на акт промовляння та його відтворюваність. Мало відомо про те, як засвоєне таким чином знання перетворюється на дійсне знання.

*Семінарська робота (в укр. дискурсі – курсова робота або реферат)* — принаймні в гуманітарних і соціальних науках — є центральною формою набуття і тренування письмової академічної комунікації. Вона утворює

дидактичний паралельний тип тексту до *наукової статті*. В ідеальному випадку семінарська робота навіть може бути організована як наукова стаття. У семінарській роботі різні вимоги до академічної роботи сконденсовані у формі, для якої всі ці робочі техніки, як формальні, так і пов'язані зі змістом, мають бути актуалізовані та використані у зразковій манері, від якої значною мірою залежить робота науковця, що працює у навчальному контексті. Наукова стаття частково знаходить свою відправну точку в порушуваному питанні, яке ставить перед собою дослідник, а точніше: яке виникає у нього в ході його наукової роботи. Іноді, однак, відправна точка також задається в тематичній специфікації іншою стороною, наприклад, редактором збірника або журналу — який, звичайно, наважується на це тільки в тому випадку, якщо він переконаний, що порушуване питання може бути вирішене на основі наукової роботи майбутнього автора статті [40, S. 73-91].

Специфікація семінарської роботи в основному визначається дидактичною перспективою, з якої викладач обирає ті тематичні фокуси, які, на його думку, є особливо придатними для практичної академічної роботи, особливо складними і т.д. Якщо тема обговорюється між студентами і викладачами, ці дидактичні аспекти застосовуються в більш контролюючому порядку, в тому сенсі, що оцінка доцільності та дидактична оцінка викладачем передують остаточному вибору теми.

Семінарська робота також іноді використовується як основа для усної презентації в семінарському дискурсі. У деяких випадках виникають такі ж вимоги до оформлення, як і до презентації. До них відносяться різні види допоміжних текстів, наприклад, резюме та роздаткові матеріали.

*Резюме* вимагає від автора певним чином реструктурувати хід своїх думок. Відсіювання численних частин розгорнутого висловлювання може бути успішним лише в тому випадку, якщо автор може застосувати до власних процесів мислення навички, які він набув і відпрацював під час роботи над конспектом і транскриптом. Структура розподілу може відігравати тут керівну роль. Резюме є успішним, якщо воно передає читачеві достатню щільність

інформації, але в той же час не робить індивідуальну версію розуміння прочитаного надмірною. Цей тип допоміжного тексту має неабияке значення, особливо з огляду на потребу в постійній концентрації інформації, яка є необхідною через масовий характер наукового виробництва — і якої вже майже неможливо досягти [54, S. 22-31]. Для перекладачів це складає виклик, оскільки вони повинні уважно відтворювати структуру та зміст резюме так, щоб передати сутність тексту, зберігаючи його щільність і точність, але уникаючи надмірної індивідуальної інтерпретації. Такий підхід допомагає забезпечити правильне розуміння інформації, зокрема в контексті наукових досліджень, де точність та зрозумілість тексту мають велике значення для подальшого розуміння та розвитку знань.

Резюме та анотації, пов'язані з відповідним розділом, темою роботи або статті, як правило, відокремлюються від них і можуть використовуватися як самостійні типи текстів. Ця відокремленість вимагає від читача додаткової уваги. Якщо це вдається, анотація, і зокрема резюме, допомагає читачеві опрацювати знання, які стали можливими і необхідними завдяки роботі або статті. Отже, резюме можна використовувати як хороші дидактичні тексти для ознайомлення студентів з тими навичками обробки знань, які знаходяться в центрі навчання і мають довготривале значення для всього навчання [54, S. 22-31].

Переклад резюме та анотацій може викликати труднощі через їхню специфіку та функціональне призначення, оскільки вони зазвичай мають обмежену кількість слів або речень, тому перекладачеві потрібно уміло уживати мову, щоб коротко, але точно передати ключові моменти дослідження чи тексту. При перекладі резюме та анотацій важливо зберегти смислову цілісність та точно передати головну ідею дослідження чи тексту. Окрім цього, важливо враховувати призначення резюме чи анотації. Наприклад, якщо оригінальний текст має академічний стиль, переклад також повинен бути формальним та науковим. Перекладач має вміти передати ключові терміни, поняття та методи, які використовуються у дослідженні чи тексті, щоб

забезпечити адекватне розуміння читачем. Окрім того, існують розбіжності у термінології та стилістиці, які пов'язані з науковими традиціями різних країн.

*Роздатковий матеріал* виконує частково інше завдання. Якщо традиційні презентації, по суті, базувалися на «слові» і захопленні усним мовленням, то зміна медіа-ситуації (з розвитком фотокопіювальної техніки) все частіше призводить до того, що мультимедійні презентації стають нормою, особливо в університетах. Це стосується не тільки включення візуальних форм презентації (аж до повної надмірності у вигляді слайдів), але, перш за все, підтримки швидкоплинної усної презентації добре структурованими письмовими носіями, які дозволяють слухачам оптимізувати своє сприйняття інформації. Крім того, роздаткові матеріали містять інформацію, яка повинна піддаватися багаторазовому сприйняттю. В успішних випадках це значно зменшує навантаження на роботу слухача зі сприйняття матеріалу.

Вищеописані види текстів мають дуже специфічний профіль типу тексту. Їх призначення впливає з тих сфер університетської діяльності, які слугують для роботи з новими ситуаціями для тих, хто працює та навчається у закладі вищої освіти. Звісно, для перекладачів це є цікавим у контексті великої кількості літератури, у тому числі навчальної, яку потрібно перекладати на рідну мову.

Три характеристики заслуговують на особливу увагу:

- 1) функція ініціації,
- 2) функція посередництва та
- 3) перехідний характер текстів, що належать до цих видів текстів [37, S. 34-31].

Ці функції — ініціації, посередництва та перехідності — мають велике значення для перекладу, оскільки вони визначають специфічні завдання та характер текстів. Перекладач повинен враховувати ці характеристики, забезпечуючи передачу інформації та сприяючи адаптації тексту для різних аудиторій. Здійснення цих функцій у перекладі вимагає не лише точного відтворення змісту, але й збереження контексту та цілісності тексту, щоб

ефективно передати його ініціативну та посередницьку функції, а також зрозуміти та відтворити його перехідний характер.

Університетські види текстів призначені для інтерактивної організації передачі знань та передачі методології. Вони набули цієї дидактичної якості завдяки практиці навчального процесу. Лише в обмеженій мірі чіткі дидактичні рефлексії є причиною і гарантією того, що процеси викладання є успішними. З іншого боку, інтерактивна інтеграція видів текстів є важливим фактором, який, очевидно, довів свою цінність. Використання нових медіа з їхніми численними обіцянками успіху та практичний досвід їхніх користувачів, який часто не відповідає цим обіцянкам, дають привід знову замислитися над якістю посередництва комунікативних форм [40, S. 141-142]. Цей висновок має прямий вплив на переклад, оскільки університетські тексти є ключовим джерелом знань і методології, що передаються. Перекладач повинен урахувати їхню дидактичну якість та інтерактивний характер, забезпечуючи ефективне посередництво між оригіналом і цільовим текстом. Крім того, згадана проблематика використання нових медіа і їхнього впливу на комунікативні форми підкреслює важливість уважності перекладача до контексту та особливостей аудиторії, щоб забезпечити відповідність перекладу вимогам ефективного навчання та сприйняття інформації.

Вищеперелічені види текстів є навчальними текстами. Це надає їм тимчасової, перехідної якості. Дидактичне «ніби», таким чином, продовжує діяти в університеті як у комунікативному місці. Саме поєднання різних видів навчання уможлиблює знову і знову використовувати види текстів, які застосовуються для засвоєння, для подальшої практики. Типи тексту конспект і реферат характеризуються тим, що навички, набуті для цього, є індивідуально (частково) автоматизованими. Таким чином, до них можна звернутися в будь-який час і використати в різний спосіб. На нашу думку, переклад університетських видів текстів, тобто переклад навчальних матеріалів, є доволі складним процесом, оскільки переклади повинні забезпечувати не лише

передачу змісту, але й підтримувати можливість подальшого використання тексту для навчання та практики.

### **1.5. Вимоги до написання кваліфікаційної роботи в Німеччині**

Основні завдання німецької кваліфікаційної роботи варіюються у залежності від предметної галузі та індивідуальної теми дослідження. За основу нашого дослідження ми взяли методичні рекомендації Кельнського університету Universität zu Köln [41, S. 5-50].

Основою письмової роботи є ретельне читання обговорюваних текстів та/або дослідницької літератури. Це включає в себе з'ясування основних теоретичних та історичних термінів за допомогою спеціалізованих лексиконів та (історичних) словників.

Отож, завданнями німецької наукової роботи є:

- розробка порушеного питання (в оригіналі) (мети і завдання дослідження), віднайдення теми: студент повинен сформулювати чітко порушене питання (мету і завдання роботи) або визначити проблему (проблематику роботи), яку необхідно вирішити в магістерській роботі;
- огляд літератури: ретельний пошук та аналіз відповідної літератури з метою зрозуміти поточну актуальність дослідження, пов'язану з темою дослідження, і закласти фундамент для дослідження;
- розробка методології: кваліфікаційна робота вимагає відповідної методології для відповіді на порушене питання. Це включає в себе вибір відповідних методів дослідження, методів збору даних і процедур аналізу;
- збір та аналіз даних: на основі обраної методології студент збирає дані і аналізує їх, щоб зробити висновки і відповісти на питання дослідження;
- обговорення результатів: магістерська або бакалаврська робота включає в себе обговорення результатів, обговорення значущості та наслідків результатів дослідження в контексті наявних знань;

- висновки та перспективи: автор підсумовує основні висновки і надає прогноз щодо можливих майбутніх напрямків досліджень або застосувань.

Вимоги Кельнського університету мають загальний характер, проте є деякі відмінності у порівнянні з українськими роботами, про які ми поговоримо пізніше. Вимогами до написання наукової роботи є:

- кваліфікаційна робота повинна відповідати формальним вимогам, включаючи форматування, стиль цитування, макет сторінки та терміни подання;
- наукова якість: кваліфікаційна робота повинна відповідати науковим стандартам і демонструвати ретельний огляд літератури, чіткі мету і завдання роботи або гіпотези, відповідну методологію, надійний аналіз даних і обґрунтовані висновки;
- авторство: магістерська або бакалаврська робота повинна бути самостійно написана і привносити новизну у дану сферу досліджень. Плагіат є суворо забороненим, і автор повинен правильно цитувати джерела своєї інформації, згідно методичних рекомендацій;
- критичне осмислення: магістерська або бакалаврська вимагає критичного осмислення обраної методології, інтерпретації результатів і висновків дослідження. Очікується, що автор визначить та обговорить сильні та слабкі сторони своєї роботи;
- лінгвістична якість: робота повинна бути написана зрозумілою, точною і добре структурованою мовою, без орфографічних і граматичних помилок;
- усі частини кваліфікаційної роботи повинні відповідати академічним нормам. Це стосується, перш за все, формальної організації окремих сегментів тексту.

Наукова робота в Німеччині, згідно офіційних вимог Кельнського університету, складається з наступних частин:

- титульна сторінка;

- зміст;
- вступ (проблематика роботи, актуальність дослідження, теза, методологічний підхід);
- виклад інформації (аргументована основна частина, розділена на головні розділи та підрозділи);
- висновки (закріплення результатів);
- додатки з матеріальною документацією (за необхідності);
- список літератури;
- заява про авторство.

### **1.5. Вимоги до написання кваліфікаційної роботи в Україні**

Кваліфікаційна роботи є однією з форм підготовки та підсумкової атестації студентів закладів вищої освіти, що відповідає вимогам стандартів вищої освіти та освітніх програм. Кожен студент зобов'язаний пройти таку атестацію. Кваліфікаційна робота, бакалаврська або магістерська, згідно методичних рекомендацій до написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка [5, с. 11-70], спрямована на підтвердження професійного рівня автора наукової роботи, і тому вимагає глибокого теоретичного та емпіричного дослідження обраної проблеми, її креативного розгляду та експериментальної перевірки отриманих результатів.

У кваліфікаційних роботах моделюють теоретичні основи дослідження, обґрунтовують його мету і конкретні теоретичні та практичні завдання, визначають методи дослідження, його новизну і практичне значення, аналізують конкретний фактичний матеріал, узагальнюють основні результати дослідження, акцентують увагу на авторських пропозиціях щодо розв'язання порушеного питання.

Кваліфікаційна наукова робота спрямована на наступні завдання:

- організацію та систематизацію теоретичних і практичних знань студентів зі спеціальності;

- стимулювання самостійного наукового пошуку серед студентів;
- поглиблення теоретичних знань студентів щодо проблем, пов'язаних з предметом дослідження;
- аналіз та систематизацію сучасних розв'язань теоретичних і практичних питань, пов'язаних із новітніми концепціями вирішення певних наукових проблем, які можуть бути об'єктом магістерського або бакалаврського дослідження;
- охарактеризування міждисциплінарного контексту наукової проблеми та поглиблення знань студентів в суміжних галузях науки;
- розвиток навичок самостійної роботи з науковою літературою та підвищення рівня умінь самостійного наукового пошуку;
- удосконалення навичок самостійного визначення об'єктів і етапів експериментальної фази дослідження, її практичної реалізації та узгодження з теоретичною частиною роботи;
- закріплення аналітичних дослідницьких навичок студентів в опрацюванні теоретичного та практичного матеріалу;
- розвиток умінь застосовувати здобуті знання при вирішенні конкретних наукових завдань;
- удосконалення умінь самостійно узагальнювати результати власних спостережень над теоретичним та практичним матеріалом з обраної теми відповідно до завдань дослідження;
- розширення умінь практичної реалізації результатів дослідження проблеми у самостійних розробках та творчих проектах, таких як укладання тематичних словників або інші творчі ініціативи, що включаються в роботу як додатки.

Вимогами до кваліфікаційних робіт є:

- наукові кваліфікаційні роботи виконуються відповідно до навчального плану із зазначених нормативних дисциплін спеціальності;

- тему наукового дослідження обирають, враховуючи наукові інтереси бакалавра або магістранта, та затверджують на початку навчального року згідно з планом наукової теми відповідної кафедри;
- у вступній частині роботи розглядаються:
  - 1) обґрунтування вибору наукової теми та її актуальності,
  - 2) конкретизація мети і завдань дослідження,
  - 3) визначення об'єкта і предмета дослідження,
  - 4) окреслення структури,
  - 5) узагальнення методів дослідження,
  - 6) уточнення новизни отриманих результатів;
- робота має включати аналіз сучасних вирішень наукової проблеми, аргументовану позицію студента щодо найновішої теоретичної моделі реалізації дослідження;
- кваліфікаційна робота має пошуковий характер;
- у роботі мають бути продемонстровані вміння методологічно грамотно проводити наукове дослідження та самостійно аналізувати, інтерпретувати, систематизувати й класифікувати його результати;
- основна частина роботи складається з одного теоретичного і кількох дослідницьких розділів;
- основний текст роботи має завершуватися чітко сформульованими локальними висновками, у яких наводяться основні теоретичні та практичні результати й рекомендації щодо їх практичного використання;
- кваліфікаційна робота виконується українською або іноземною мовою згідно з положеннями КНУ;
- робота повинна мати чітку структуру та відповідно оформлені частини, а також повинні бути дотримані правила оформлення;
- рекомендується проходження попередньої апробації результатів досліджень;
- остаточний варіант роботи подається у переплетеному вигляді.

Узагальнюючи вищенаведені вимоги та завдання, можемо сказати, що кваліфікаційні роботи у німецьких та українських ЗВО мають дуже подібний характер наукового пошуку. Про відмінності, які помічаємо, порівнюючи німецькі та українські кваліфікаційні дослідження, поговоримо у наступному розділі.

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Дослідивши теоретичні питання, які є важливими для нашого дослідження, можемо коротко підвести підсумки. Для належного розуміння наукового дискурсу, у річищі якого студенти пишуть свої кваліфікаційні роботи, важливими є такі аспекти, як контекстуальність, комунікативність та ситуативність, а також вміння передати певні смисли у взаємодії з адресатом. Основною ідеєю дискурсу, на нашу думку, є поєднання тексту та контексту, в якому функціонує цей текст. У перекладознавчому дискурсі дослідники зосереджуються на вивченні загальних принципів перекладу, конкретних способів, методів та прийомів перекладу текстів різних жанрів та стилів, а також на впливі культур інших країн на власну культуру за допомогою перекладеної літератури та інших видів текстів. Міжкультурні жанрово-стильові особливості є частиною академічної традиції країни та беруться за основу для розвідки.

Розглядаючи категорійно-поняттєвий апарат перекладознавства, ми дійшли до висновку, що наукова мова та науковий стиль відіграє ключову роль у написанні дослідження. У науковій комунікації, яка є спеціалізованою формою спілкування, мова відрізняється від повсякденної мови завдяки своїй стандартизації. Ця стандартизація встановлюється через формалізовані процедури, однією з яких є публікація наукових праць у фахових джерелах. Науковий стиль досліджень тісно пов'язаний із науковою мовою і повинен враховуватись під час написання та перекладу робіт.

Види текстів, які функціонують у дискурсі вищої освіти, є підручник, наукова стаття, реферат, конспект та інші, така навчальна література потребує особливо коректного перекладу. Кваліфікаційна робота є важливим етапом у навчанні кожного студента. Кваліфікаційні роботи у галузі перекладознавства таких країн, як ФРН та Україна, загалом є подібними, оскільки основною метою є наукове дослідження на обрану з науковим керівником тему. Вимоги та завдання наукових досліджень, а також критерії науковості є тим підґрунтям, на яке орієнтуються молоді науковці.

## **РОЗДІЛ II. МІЖКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ**

### **2.1. Міжкультурні розбіжності на рівні структури**

Міжкультурні розбіжності в структурі кваліфікаційних робіт ФРН та України відображають культурні та академічні відмінності. Окрім того, мова йде про усталені традиції та норми обох держав щодо назв та подання інформації.

Композиційна структура кваліфікаційної роботи є загальною організацією та розподілом її частин. Це внутрішня логіка та послідовність представлення матеріалу, яка допомагає впорядкувати інформацію та сприяє зручному сприйняттю. Німецькі та українські роботи в освітньо-науковому дискурсі є загалом схожими, оскільки мають багато спільних особливостей відповідно до загальних академічних стандартів, проте, звісно, вони мають культурно обумовлені розбіжності. Саме ці розбіжності ми досліджуємо у нашій роботі.

Щодо композиційної структури, слід зазначити, що обидві країни використовують загальноприйнятту структуру кваліфікаційних робіт, яка включає вступ, теоретичну частину, практичну частину, висновки та список використаних джерел.

Вступ вводить тему дослідження, обґрунтовує актуальність проблеми, формулює мету та завдання роботи, а також оглядає основні джерела та методи дослідження. У теоретичній частині студенти аналізують теоретичні аспекти досліджуваної проблеми, оглядають попередні дослідження та підходи до неї, розглядають основні концепції, теорії та поняття, що відносяться до обраної теми. Це є теоретичним підґрунтям для подальшого написання практичних розділів. Практична частина є основною частиною дослідження. Саме практична частина займає найбільше часу та зусиль, оскільки студенти

досліджують обрану тематику та шукають відповіді на запитання, які були поставлені.

Висновки є обов'язковою складовою роботи, у якій дослідник узагальнює основні результати дослідження, відповідає на поставлені запитання у формі завдань, формулює основне з проведеного дослідження та висловлює власні погляди на порушене дослідницьке питання (у межах об'єкта, предмета і мети дослідження). Висновки також можуть містити рекомендації для подальших досліджень або практичного застосування. У залежності від робіт висновки бувають проміжними або ж загальними.

ФРН та Україна ставлять вимоги до використання наукових джерел та літератури для підтримки аргументації та обґрунтування тез. Список літератури включає всі джерела, які використовувалися автором під час підготовки роботи. Для цього можуть використовуватися як вітчизняні, так і міжнародні джерела.

Методологічна складова написання кваліфікаційних наукових робіт також схожа: у німецьких та українських роботах студенти послуговуються такими методами дослідження, як аналіз літератури, емпіричні дослідження, опитування, експерименти тощо.

Форматування та стиль оформлення це ті складові, які відрізняються в залежності від конкретного ЗВО як України, так і Німеччини, та особливо федеральних земель. Хоча деякі відмінності у форматуванні та стилі оформлення дійсно існують, проте обидві країни, як правило, дотримуються загальних академічних стандартів щодо оформлення кваліфікаційних робіт.

Кваліфікаційні роботи обох країн відзначаються науковим підходом до досліджень, які проводяться за допомогою аналізу, логіки, обґрунтування та вивчення проблем з наукової точки зору.

Отже, кваліфікаційні роботи ФРН та України є частково схожими між собою, проте детальніші міжкультурні структурні розбіжності ми розглянемо нижче.

### **2.1.1. Кваліфікаційні роботи в освітньо-науковому дискурсі перекладознавства ФРН**

Кваліфікаційні роботи з перекладознавства з різних федеральних земель та ЗВО, написані за вимогами Німеччини, як і з українських університетів, складають матеріал нашого дослідження. Вищезгадані структурні елементи (вступ, практична та теоретична частина і т.д.) є типовими для кваліфікаційних наукових робіт.

Згідно Кельнських вимог до написання наукових робіт [41, S. 13] *Deckblatt*, або ж титульна сторінка, є першим структурним елементом кваліфікаційної роботи. На титульній сторінці, згідно загальних вимог, подають назву університету та інституту (факультету), тип і назву кваліфікаційної роботи, ім'я наукового керівника, назву дипломної роботи, ім'я та адресу автора (включаючи адресу електронної пошти), а також дані про навчальну програму, кількість пройдених семестрів і номер студентського квитка (*Matrikelnummer*), а також дату надання роботи на перевірку науковим керівником (*Prüfungstermin*) і дату остаточного подання роботи (*Abgabetermin*). Згідно методичних рекомендацій від 2020 року щодо вимог до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка [5] студенти не зобов'язані надавати повну інформацію, перелічену вище. Відповідно, ми маємо справу з культурно маркованою макростилістичною розбіжністю двох академічних культур.

У роботі студентки Олени Юрченко [52, S. 2], написаної у Гайдельберзькому університеті Рупрехта і Карла, присутній також такий

елемент, як *Vorblatt*. В українському освітньо-науковому перекладознавчому дискурсі ми не маємо прямого відповідника. Даний термін можна було би відтворити як «порожня сторінка», тобто сторінка, не заповнена жодною інформацією, яка передує композиційному елементу вступ (*Einleitung*). У цій же роботі помічаємо композиційно-структурний елемент під назвою *Schlussblatt*, розташований останньою сторінкою в роботі, який є також порожньою сторінкою, як і *Vorblatt*.

Вступ, або ж *Einleitung*, є обов'язковою складовою усіх наукових кваліфікаційних робіт. Цим елементом починають описувати основні елементи дослідження, майбутні завдання та цілі, матеріал, на основі якого проводилось дослідження, і тд. Проте, у деяких німецьких роботах такий структурно-композиційний елемент, як *Danksagung*, або ж висловлення подяки, передує загальній вступній частині. Текст однієї з робіт подаємо:

<p>Mein herzlicher Dank gilt Frau Prof. Dr. Jekatherina Lebedewa, die mir die Möglichkeit gegeben hat, meine Masterarbeit über ein Thema zu schreiben, das mir am Herzen liegt. Dank ihrer Idee, mich an Herrn Prof. Dr. Vahram Atayan zu wenden, habe ich ein seit Jahren gehegtes Vorhaben verwirklichen können.</p> <p>Wie aus dem Titel hervorgeht, umfasst die Arbeit ein Glossar in den Sprachen Deutsch, Russisch und Armenisch. Es ist einem Zufall zu verdanken, dass Herr Atayan, Translationswissenschaftler und Experte im Bereich Fachsprachen,</p>	<p>Висловлюю щирю подяку пані професору Катерині Лебедевій, яка надала мені можливість написати магістерську роботу на тему, близьку моєму серцю. Завдяки її ідеї звернутися до пана професора Ваграма Атаяна, я змогла реалізувати проєкт, який плекала багато років.</p> <p>Як випливає з назви, робота включає глосарій німецькою, російською та вірменською мовами. Це доволі рідкісне явище, що пан Атаян, перекладознавець і фахівець у галузі спеціалізованих мов, також є перекладачем з російської та</p>
--	--

<p>unter anderem Übersetzer und Dolmetscher für Russisch und Armenisch ist. Das Letztere gehört bekanntlich zu den seltenen Sprachen in Deutschland (BDÜ Expertenservice 2017-2018: 64). Daher geht mein besonderer Dank an Herrn Atayan dafür, dass er sich freundlicherweise bereit erklärt hat, meine Arbeit zu betreuen.</p> <p>Für ihr Interesse an meiner Arbeit und ihre Anregungen bin ich ebenfalls meinen Kolleginnen und Kollegen sowie den Militärangehörigen zu großem Dank verpflichtet. Ihre kritischen Kommentare haben zur Verbesserung des Manuskripts beigetragen.</p> <p>Mein tief empfundener und inniger Dank gilt meiner Familie für ihre Liebe, Ermutigungen und nachsichtige Geduld [39, S. 2].</p>	<p>вірменської. Остання, як відомо, є однією з рідкісних мов у Німеччині. Тому я хотіла би висловити особливу подяку пану Атаяну за те, що він люб'язно погодився бути науковим керівником моєї роботи.</p> <p>Я також дуже вдячна моїм колегам та військовослужбовцям за їхній інтерес до моєї роботи та пропозиції. Їхні критичні зауваження допомогли поліпшити рукопис.</p> <p>Я сердечно і щиро дякую моїй родині за їхню любов, заохочення і поблажливе терпіння (<i>тут і далі переклад наш. — Ю.Ш.</i>).</p>
--	--

Такий структурний елемент не є обов'язковою складовою кожної кваліфікаційної роботи. Інколи він розташований наприкінці роботи. Цікавим моментом видається те, що здебільшого подяка висловлюється викладачеві, який допомагав студенту з написанням наукової роботи. Проте ближче до кінця подяки студент/студентка також дякує своїй родині. Наводимо ще один приклад подяки:

<p>An dieser Seite möchte ich mich ganz herzlich bei meinen beiden Betreuern, Frau Prof. Dr. Uta Seewald-Heeg und Herr Prof. Dr. Axel Schneider, die mir während der Fertigstellung dieser Arbeit zur Seite standen, bedanken. Ohne die fachliche Betreuung und Geduld wäre diese Arbeit nicht möglich gewesen.</p> <p>Weiterer Dank gilt allen, die mich während meines Studiums in Freundschaft begleitet haben.</p> <p>Nicht zuletzt gilt das größte „Dankeschön,, meinen Eltern sowie meinen Freunden. Die Unterstützung, die ich von Euch in jeglicher Hinsicht erfahren durfte, hat mein Studium möglich gemacht. Herzlichen Dank! [80, S. 3]</p>	<p>Користуючись нагодою, я хотів би подякувати двом моїм науковим керівникам, пані професору доктору Уті Зеєвальд-Хеег та пану професору доктору Акселю Шнайдеру, які підтримували мене під час роботи над цим дослідженням. Без їхньої професійної підтримки та терпіння ця робота не була б можливою.</p> <p>Також дякую всім тим, хто дружньо супроводжував мене під час навчання.</p> <p>І останнє, але не менш важливе, найбільше «дякую» моїм батькам і моїм друзям. Підтримка, яку я отримав від вас у всіх відношеннях, зробила моє навчання можливим. Величезне вам спасибі!</p>
---	---

Подібні подяки можуть здатися доволі відвертими і можливо дещо надмірними, враховуючи науковість кваліфікаційної роботи, проте даний структурний елемент є очевидним міжкультурним пробілом освітньо-наукового дискурсу України у порівняння з відповідним дискурсом ФРН. З огляду на допомогу наукового керівника, колег та сім'ї висловлення подяки видається нам доцільним та важливим структурним елементом, який українські студенти та науковці-початківці могли б перейняти для своїх кваліфікаційних наукових робіт.

Що стосується такого структурно-композиційного елементу як *Inhaltsverzeichnis*, ми не знаходимо цей елемент у кожній проаналізованій

роботі на сторінці зі змістом усіх досліджених пунктів та підпунктів. Власне цей елемент можна перекласти як «зміст». Хоча інформацію про зміст кваліфікаційної роботи студенти подають у кожній роботі перед вступом, даний елемент не виділяють у всіх кваліфікаційних роботах з перекладознавства ФРН.

Також можуть бути присутніми такі композиційні елементи, як *Abbildungsverzeichnis*, або ж перелік малюнків, ілюстрацій, і *Abkürzungsverzeichnis*, перелік скорочень, використаних у кваліфікаційній роботі, і *Tabellenverzeichnis*, або ж перелік таблиць. Зазвичай ці структурно-композиційні елементи розташовують перед вступом наукової кваліфікаційної роботи. Щоправда, у деяких роботах, в залежності від методичних рекомендацій до написання кваліфікаційних робіт, такі елементи розташовані в кінці [55, S. 108-109].

На прикладі роботи студентки Крістіне Халіан-Даффнер [39, S. 5] можемо побачити також розподіл вступної частини із структурно-композиційним елементом *Einführung*. Терміни «Einführung» і «Einleitung» відрізняються в німецьких кваліфікаційних роботах, проте ця різниця є досить невеликою.

Під терміном «Einführung» розуміють «вступ» або «вступне слово». *Einführung* використовується для опису першої частини роботи, в якій представляється загальний огляд теми, контексту та мети дослідження. *Einführung* може також включати короткий опис структури роботи та огляд основних аспектів, які будуть обговорені далі.

*Einleitung*, у свою чергу, має єдиний переклад — «вступ», як було зазначено. Однак, *Einleitung* зазвичай використовується для позначення саме першого розділу або секції кваліфікаційної роботи, де надається загальний огляд теми, формулюються мета та завдання дослідження.

Отже, можемо констатувати, що в німецькомовному освітньо-науковому дискурсі можна зустріти два терміни на позначення нашого українського «вступу» до кваліфікаційної наукової роботи — *Einleitung* та *Einführung*.

*Zielsetzung*, елемент, присутній у роботі студентки Крістіне Халіан-Даффнер [39, S. 6], є одним із еквівалентів українському елементу мета роботи. Цей структурно-композиційний елемент є також одним із різновидів таких понять, як *Problemstellung/Fragestellung*, які будуть розглянуті згодом.

Розподіл змісту відбувається за принципом теорія-практика. Більша частина дослідження у німецьких кваліфікаційних роботах приділяється практичній частині, нім. *Praktischer Teil*. Відповідно, *Theoretischer Teil*, або ж теоретична частина, є стандартною складовою, яка передує практичній частині.

У теоретичній частині німецьких кваліфікаційних робіт розглядаються теоретичні аспекти дослідження. Цей розділ може включати огляд літератури, аналіз попередніх досліджень та теоретичних концепцій, які є важливими для розуміння теми дослідження. У теоретичній частині студенти можуть також розглядати теоретичні моделі, концепції та термінологію, яка використовується для аналізу практичних результатів.

Практична частина роботи містить опис і проведення практичних досліджень, експериментів або застосування теоретичних знань у практичних ситуаціях. У цій частині дослідження автор описує методи, які використовувалися для збору даних або проведення експериментів, наводить результати дослідження та їх аналіз.

Отже, розподіл за параметром теорія-практика в німецьких кваліфікаційних роботах цілком відповідає подібному розподілу в роботах студентів українських ЗВО.

У проаналізованих німецьких роботах зустрічаються декілька варіантів структурно-композиційного елемента, типового для наших жанрово-стильових норм, які можна перекласти українською як «висновки».

По-перше, доволі часто ми зустрічаємо такий композиційно-структурний елемент, як «*Fazit*». Окрім того, у німецьких роботах зустрічаємо також «*Zwischenfazit*». *Zwischenfazit*, або ж проміжні висновки, є елементом, який використовується у кваліфікаційних роботах для того, щоб підвести проміжні підсумки, наприклад, теоретичної частини дослідження. *Fazit*, або ж висновки, — це розділ, який містить узагальнення основних результатів дослідження та висновки, що випливають з них.

Іншим варіантом подання структурно-композиційного елемента висновків, який ми знайшли, аналізуючи німецькі роботи, є німецький термін «*Schluss*». Студентка Луна Брунільде Ді Мельйо [36, S. 52] за допомогою елемента *Schluss* узагальнює те, що вона досліджувала у загальному тексті роботи.

Третім варіантом, який є одним із доволі частих у використанні серед досліджених робіт, є *Schlussfolgerung*. Це стандартний німецький еквівалент до елемента «висновок» українською мовою, у роботах він використовується для позначення остаточних висновків, які робить студент/студентка після аналізу результатів дослідження.

Ще одним варіантом є *Conclusio*, латинський термін на позначення висновків або підсумків. Його також використовують у наукових текстах англійською або німецькою мовами, щоб позначити кінцевий розділ, де надаються результати дослідження.

Дещо непопулярним для кваліфікаційних робіт, проте також наявним, варіантом є *Fazit und Ausblick* у роботі Анни Бельде [33, S. 43]. Частина з висновками є стандартною, у той час як у частині *Ausblick*, або ж перспективи дослідження, автор роботи розглядає можливості для подальших досліджень

або розвитку теми. У частині перспектив дослідження містяться рекомендації для майбутніх досліджень, вказівки на невирішені у роботі питання, які можуть бути предметом подальших досліджень, або ж розглядаються потенційні тенденції та напрямки розвитку галузі дослідження. Варто зазначити, що такий варіант є стандартним для українського наукового дискурсу, але тільки для наукових статей, власне не для студентських кваліфікаційних робіт.

Переходячи до наступного структурно-композиційного елементу, списку використаних джерел, слід зазначити, що в німецьких кваліфікаційних роботах ми також знаходимо декілька варіантів подання відповідного елементу.

У першу чергу ідеться про *Literaturverzeichnis*, або ж список літератури чи список використаних джерел. Цей розділ містить перелік усіх джерел, які були використані автором під час написання роботи. Сюди включають книги, статті, наукові журнали, інші наукові джерела та інформаційні ресурси, які були використані для підтримки аргументації, аналізу або розвитку теми роботи. Ще одним, другим, варіантом подання списку використаних джерел є *Literatur* [55, S. 128].

Також можна зустріти даний структурно-композиційний елемент під назвою *Quellen*, або ж джерела. У роботі студентки Олени Юрченко [52, S. 53] розподіл використаних джерел відбувається за принципом інтернет-джерела (*Internetquellen*) або ж посилання на книги, використані в роботі (*Buchquellen*). У роботі ж студентки Крістіне Халіан-Даффнер [39, S. 94] розподіл використаних джерел відбувається за таким принципом: *Primärquellen* (первинні джерела), *Sekundärquellen* (вторинні джерела), *Nachschlagewerke* (довідкові видання), *Digitale Internetquellen* (цифрові інтернет-джерела).

Четвертим варіантом є також відомий структурно-композиційний елемент *Bibliographie*. Цей термін використовується для позначення більш широкого концепту, який може включати не лише джерела, використані для підтримки аргументів у роботі, але і будь-які інші ресурси, що стосуються теми

дослідження. Включення таких джерел, як мемуари, інтерв'ю, архівні матеріали та інші джерела інформації, що не є формальною літературою, також може бути частиною бібліографії.

Наступним структурно-композиційним елементом є *Anhang/Anlagen*, або ж додатки. Обидва німецькі терміни зустрічаються у проаналізованих роботах для позначення додаткових матеріалів, які не входять до основного тексту роботи, такі як таблиці, графіки, додаткові дослідження або дані, які доповнюють основний контент роботи. Додатки зазвичай нумеруються або позначаються літерами і розміщуються після списку використаних джерел у проаналізованих кваліфікаційних роботах.

Цікавим моментом для нас видається наявність у німецьких роботах такого вищезгаданого структурно-композиційного елемента, як заява про авторство. Даний елемент становить міжкультурний пробіл у науково-освітньому дискурсі галузі перекладознавства України, оскільки він є відсутнім у кваліфікаційних роботах студентів України. Ця заява виконує роль афідевіта, письмової урочистої заяви.

У проаналізованих кваліфікаційних роботах зустрічаються наступні позначення даного структурно-композиційного елемента: *Erklärung zur Urheberschaft*, *Eidesstattliche Erklärung*, *Eigenständigkeitserklärung*, *Selbstständigkeitserklärung*, *Affidavit*, *Erklärung*. Вони мають юридичне значення і допомагають задекларувати академічну доброчесність та відповідність науковим стандартам у проведенні досліджень. За допомогою такої заяви студенти офіційно засвідчують свою академічну доброчесність та сумлінне цитування джерел літератури у кваліфікаційній роботі.

Подаємо приклади заяв про авторство:

Ich versichere, dass ich diese Arbeit selbständig verfasst, keine anderen als die angegebenen Quellen und Hilfsmittel benutzt und alle wörtlich	Цим (я) заявляю, що написала цю роботу самостійно, не використовувала жодних джерел та допоміжних матеріалів, окрім
---	---

<p>und sinngemäß übernommenen Textstellen als solche kenntlich gemacht habe. [Dies gilt auch für die in der Arbeit enthaltenen Zeichnungen, Skizzen und graphischen Darstellungen] [52, S. 70].</p>	<p>зазначених, і позначила всі фрагменти, взяті дослівно та за аналогією, як такі, що цитуються. [Це також стосується малюнків, ескізів та графічних зображень, що містяться в роботі].</p>
<p>Hiermit erkläre ich, dass ich die vorliegende Arbeit selbstständig und nur unter Verwendung der angegebenen Literatur und Hilfsmittel angefertigt habe. Stellen, die wörtlich oder sinngemäß aus Quellen entnommen wurden, sind als solche kenntlich gemacht. Diese Arbeit wurde in gleicher oder ähnlicher Form noch keiner anderen Prüfungsbehörde vorgelegt [76, S. 74].</p>	<p>Цим (я) заявляю, що написала цю роботу самостійно і лише за допомогою зазначеної літератури та допоміжних засобів. Фрагменти, цитовані дослівно або аналогічно з джерел літератури, позначені відповідним чином. Ця робота не була подана в цій або подібній формі до жодного іншого екзаменаційного органу.</p>

### 2.1.2. Кваліфікаційні роботи в освітньо-науковому дискурсі перекладознавства України

Досліджуючи відмінності українських кваліфікаційних робіт у порівнянні з німецькими, особливо хочемо зупинитися на тих структурних елементах, які є відсутніми в роботах ФРН, це стосується в першу чергу вступу наукової роботи.

У вступі кваліфікаційної роботи (Einleitung), можемо виділити багато відмінностей, які становлять інтерес для перекладознавчого порівняння. Всі німецькі кваліфікаційні наукові роботи, розглянуті у нашому дослідженні, містять наступні елементи: *Problemstellung (Fragestellung)*, *Forschungsstand (Stand der Forschung)*, *methodisches Vorgehen (methodische Vorgehensweise, Vorgehensmethode, Methode)*. Ми поставили собі за мету порівняти ці

структурні елементи з українським наповненням вступу кваліфікаційної роботи.

У вступі української наукової роботи обов'язковими є такі дані, як *мета* і *конкретні завдання дослідження* (згідно методичних рекомендацій Київського національного університету імені Тараса Шевченка) [5, с. 12-13]. Німецькі наукові роботи вимагають такий елемент, як *Problemstellung* [41, S. 4]. Послугуючись контекстними прикладами з корпусів DWDS [82] (*Ausgewählte Problemstellungen haben wir versucht, anhand der Bücher zu lösen. In höheren Levels erwarten den Spieler vorgegebene Problemstellungen, die er in möglichst kurzer Zeit auflösen muß*), можна запропонувати наступний варіант відтворення терміну *Problemstellung* українською: проблематика роботи, а також, зважаючи на приклади, завдання роботи.

У роботі студенток Луни Брунільде Ді Мельйо [36] та Надї Крамер [55] також зустрічається такий елемент, як *Fragestellung*. Оскільки в українській мові ми також не маємо прямого відповідника, доцільно буде перекласти це поняття типовою для нас сполукою *мета і завдання роботи*, зважаючи на наступні приклади з корпусів DWDS [81] (*Wie typisch bei theoretisch entwickelten Fragestellungen gibt es hierzu kaum empirisches Wissen. Nicht nur die Medizin hat sich atemberaubend rasch gewandelt, zugleich verschoben sich auch die moralischen Fragestellungen*).

У роботах студентів ФРН зустрічаємо елемент *Forschungsstand* (*Stand der Forschung*), дещо подібний українському структурно-композиційному елементу *актуальність*.

Німецьке *Forschungsstand* є доволі цікавим елементом для дослідження, яке перекладемо як «стан досліджень». В одній з українських робіт [25] знаходимо у вступі кваліфікаційної роботи опис тематики дослідження та вчених, які займалися цієї сферою без назви структурно-композиційного елементу як такого.

Поняття Forschungsstand використовується для опису поточного стану або рівня досліджень у певній науковій галузі або по конкретній проблемі. Хоча обидва терміни — «актуальність дослідження» в українських роботах і «Forschungsstand» у німецьких — відображають аспекти, пов'язані з поточним станом наукових досліджень, вони є лише частково ідентичними.

Поняттям актуальності дослідження зазвичай обґрунтовують важливість теми або проблеми, що досліджується, і, таким чином, вказують на те, чому вона є важливою чи актуальною для наукового співтовариства або суспільства в цілому. Терміном «Forschungsstand» у німецькомовних роботах описують поточний стан досліджень щодо конкретної теми. Тобто дослідник проводить огляд наукових джерел та публікацій, щоб визначити, які вже відомості і дослідження існують з цього питання. В обох випадках ідеться про стан наукових досліджень, але українські науковці, використовуючи терміносполуку «актуальність дослідження», акцентують увагу читачів на важливості проблеми, тоді як за допомогою терміна «Forschungsstand» науковці фокусуються на дослідженнях і знаннях з теми, доступних на даний момент.

Хоча терміни не є ідентичними, проте ми, зважаючи на жанрово-стильові особливості українських наукових робіт, пропонуємо «актуальність дослідження» протиставляти німецькій терміносполуці «Stand der Forschung» або «Forschungsstand».

В українських кваліфікаційних роботах елементи «об'єкт» та «предмет» дослідження використовуються для визначення сфери та специфікації дослідження.

Об'єктом дослідження є сфера або ділянка, яка досліджується у роботі. Об'єкт дослідження визначає те, що саме аналізується, досліджується або вивчається у контексті мети і завдань роботи. Це може бути якась конкретна проблема, явище, процес або система. Під предметом розуміють конкретний аспект або аспекти об'єкта дослідження, на яких студент зосереджується у

своєму дослідженні. Тобто об'єкт дослідження вказує на загальну ділянку, а предмет дослідження фокусується на конкретних аспектах тієї ділянки, які дослідник обрав для своєї роботи.

Німецькі роботи по суті своїй не містять даних структурно-композиційних елементів, що складає міжкультурний пробіл у німецькому освітньо-науковому дискурсі. Така практика зумовлена особливостями наукового стилю та підходу до побудови робіт у німецькомовному академічному середовищі. Замість цього, у німецьких кваліфікаційних роботах зазвичай використовуються інші терміни або структурні елементи для визначення контексту та сфери дослідження, такі як *Problemstellung* (*Fragestellung*) та *Forschungsstand*, які були нами розглянуті раніше.

*Методи дослідження* є структурно-композиційним елементом освітньо-наукового дискурсу України, який має декілька варіантів передачі у німецьких кваліфікаційних роботах: *methodisches Vorgehen*, *methodische Vorgehensweise*, *Vorgehensmethode*, *Methode*. Спостерігаємо варіантність передачі поняття методів дослідження у німецьких кваліфікаційних роботах.

Українським кваліфікаційним роботам притаманні такі взаємопов'язані паралельні категорії як *теоретичне значення та практична цінність роботи*, які є відсутніми у відповідних німецьких роботах. Теоретичне значення роботи вказує на внесок роботи у розвиток теоретичної бази знань у відповідній галузі, тоді як практична цінність означає користь або застосування результатів дослідження у практиці або в реальному житті.

Те саме стосується *наукової новизни роботи/одержаних результатів роботи*. У німецькому науковому середовищі наукова новизна часто відображається через опис результатів дослідження, порівняння з наявними дослідженнями та публікаціями в царині дослідження (*Forschungsstand/актуальність дослідження*), але новизна не є обов'язковою складовою у німецьких кваліфікаційних роботах у порівнянні з українськими.

*Апробація результатів дослідження* вказує на процес підтвердження, перевірки та визнання результатів дослідження науковою спільнотою або фахівцями у відповідній галузі. У багатьох українських роботах після отримання певних, можливо проміжних, результатів дослідження передбачається їх апробація або перевірка шляхом публікації статей у відповідних фахових журналах, участі у конференціях або семінарах, а також через обговорення результатів з колегами та експертами у відповідній галузі. Цей структурний елемент студенти українських ЗВО на матеріалі проаналізованих робіт часто вказують у вступі своєї наукової роботи, описуючи спосіб та місце, за допомогою якого робота була апробована:

«Результати дослідження були оприлюднені у ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень» 17-18 листопада 2022 року у вигляді тез під назвою «Особливості відтворення німецьких неологізмів на позначення COVID-19», які є одноосібними» [20, с. 6]. Німецькі наукові роботи не містять подібного уточнення.

*Структура роботи*, наявна в українських магістерських роботах студентів, є елементом, відсутнім у відповідних німецьких дослідженнях. Пропонуємо перекласти німецькою мовою як «Kurzdarstellung».

*Матеріали дослідження* є тією основою, на якій дослідник працює та збирає практичний матеріал. Даний структурно-композиційний елемент є відсутнім, себто студенти не вказують на нього як такий, у німецьких кваліфікаційних роботах.

*Гіпотеза/евристична гіпотеза дослідження* в українських кваліфікаційних роботах може бути відома також як «наукова проблема» або «дослідницька гіпотеза». Вона визначається як припущення про можливий результат дослідження, який перевіряється або доводиться під час роботи. Гіпотеза є основним керівним принципом, за яким ведеться дослідження, і вона зазвичай формулюється в самому початку роботи, у вступі, проте це не є

обов'язковим елементом. Деякі німецькі кваліфікаційні роботи, проаналізовані у нашому дослідженні, містять даний елемент як *Hypothese*.

Структурно-композиційний елемент *резюме* в деяких українських кваліфікаційних роботах має важливе значення, оскільки допомагає читачам швидко отримати основну інформацію про роботу та її внесок у відповідну галузь науки. У проаналізованих роботах студентів ЗВО України резюме розташоване останнім пунктом у структурі роботи. Резюме є частковим відповідником німецьким *Fazit/Schlussfolgerung/Schluss/Conclusio*.

## **2.2. Міжкультурні стилістичні розбіжності**

Стилістичні розбіжності виникають через різні мовні традиції, норми, культурні особливості країн, а також індивідуальний стиль авторів. Стилістичні розбіжності в наукових кваліфікаційних роботах відображають відмінності в способах виразу, використанні мовних засобів та оформленні тексту. Частково стильові особливості кваліфікаційних робіт були розглянуті нами у попередньому пункті другого розділу, проте хочемо продовжити дослідження, заглибившись у такий цікавий феномен як наукова індивідуалізація.

### **2.2.1. Наукова індивідуалізація у кваліфікаційних роботах ФРН**

Тему наукової індивідуалізації хочеться в першу чергу розпочати вже попередньо згаданим композиційно-структурним елементом *Danksagung* у структурі німецьких кваліфікаційних робіт, який є чудовим прикладом індивідуалізації роботи автора. За допомогою висловлення подяки автор індивідуалізує свою роботу, «наділяє» її своєю особистістю, розкриває подекуди особисті речі та згадує тих людей, які надавали підтримку та допомогу і сприяли написанню роботи.

Табу на використання особового займенника «я» в науковому дискурсі, в тому числі перекладознавства, покликане допомогти уникнути суб'єктивних думок і суджень та представити наукові результати з необхідної нейтральної точки зору. Цей принцип реалізації наукової мови та об'єктивного стилю письма сьогодні все частіше ставиться під сумнів. Наприклад, немає сенсу відокремлювати інтерпретацію результатів власного дослідження від себе як автора. Крім того, складні пасивні конструкції, як правило, ускладнюють читання і розуміння текстів. У зв'язку з цим, перша особа стає все більш визнаною, а в деяких випадках навіть бажаною для кращого сприйняття тексту.

Проте є певні упередження та узвичаєності, які натякають, що наукові роботи не зовсім те місце, де варто використовувати першу особу. До прикладу подаємо фрагмент з методичних рекомендацій університету міста Вупперталь [48, S. 45]:

<p>Wertende und unsachliche Begriffe sind zu vermeiden, andernfalls wird ein normativer (d.h. subjektiver) Unterton generiert, der einem objektiven Erkenntnisinteresse entgegentritt. Hierzu gehört auch, dass auf die Ich-Form im Text verzichtet werden sollte. Ausdrücke wie „im Folgenden werde ich...“ können auch in neutrale Formulierungen wie „im Folgenden wird...“ oder „in dieser Arbeit wird...“ umgeschrieben werden. Außerdem wird ein Text glaubwürdiger, wenn mögliche Einwände gegen die</p>	<p>Слід уникати оцінних і необ'єктивних термінів, інакше створюється нормативний (тобто суб'єктивний) відтінок, який суперечить об'єктивному інтересу до знань. Це також означає, що в тексті слід уникати форми першої особи. Вирази на кшталт «у наступних розділах я розгляну...» також можна переписати нейтральними формулюваннями на кшталт «у наступних розділах буде розглянуто». Крім того, текст стає більш переконливим, якщо в</p>
---	--

eigene Position mit in die Argumentation aufgenommen werden.	аргументацію включити можливі заперечення щодо власної позиції
--	--

Існує водночас низка робіт, присвячених роздумам щодо використання особових форм у наукових працях, наприклад, стаття від відділу консультування з питань написання текстів з університету міста Маннгайм [50, S. 1-4]. Подаємо деякі з думок, які нам відгукуються:

Обговорення використання авто- або самореференції в наукових роботах є дійсно важливою темою. Існують різні погляди на те, чи та в якому обсязі використання авторської референції є відповідним. З одного боку, неможливо заперечувати, що особиста перспектива автора має вплив на дослідження та інтерпретацію результатів. Цей суб'єктивний компонент може надати важливі уявлення та збагатити науковий дискурс. З іншого боку, багато науковців прагнуть до об'єктивного та нейтрального викладення своїх результатів, щоб забезпечити максимальну прийнятність та загальноновизнаність.

Саме так зване «заборонення використання слова «я»» можливо походить з прагнення до об'єктивності та універсальності наукової мови. Шляхом уникнення особових займенників, таких як «я», науковці намагаються зосередити увагу на самих наукових результатах та зменшити можливі спотворення через індивідуальні точки зору.

Проте, згідно статті, на практиці повне усунення автореференції часто важке і в деяких дисциплінах навіть небажане. Особливо у гуманітарних та соціальних науках, де інтерпретація та суб'єктивність відіграють важливу роль, включення особистої перспективи автора може сприяти розвитку обґрунтованої аргументації.

У кінцевому підсумку рішення про використання самореференції в наукових роботах повинне залежати від різних факторів, включаючи дисципліну, конкретні вимоги дослідження та уподобання викладача. Важливо

усвідомлювати, що використання слова «я» не є саме по собі неправильним, а може бути обґрунтованим у певних контекстах, за умови ретельного та адекватного застосування.

Однак вирішальне значення має мета, з якою з'являється «я». Т. Штайнгофф [74, S. 175] розрізняє тут три типи самореференції:

1. Авторське «я» описує коментарі до власних письмових дій та структурування тексту. У цьому контексті П. Ауер та Г. Баслер також говорять про «метатекстові інструкції з читання» [32, S. 9-29]. У цих текстових коментарях автор пояснює свою мету, методологічний підхід або подальшу структуру тексту, тим самим спрямовуючи увагу читача на ці моменти. Авторське «я» становить більшу частину посилань на «я» і вважається науковим.
2. «Я» дослідника має справу з власними та чужими науковими результатами, обґрунтовує свою точку зору, робить висновки, класифікує, оцінює та рефлексує. Ця форма автореференції також вважається науковою.
3. Наративне «Я» повідомляє автобіографічно, суб'єктивно оцінює і підкреслює власну думку або особистий досвід. Такий вид використання самореференції класифікується як сумнівний і ненауковий.

Краще, згідно статті, говорити про тенденцію до уникнення «я», а не про заборону на використання. На практиці вчені використовують кілька стратегій, щоб уникнути самореференції. Чотирма найважливішими формами є «ми», колегіальне «ми», персоніфікація тексту та використання пасивного стану. Згідно статті подаємо також можливі стратегії для уникнення використання «я» у наукових роботах:

1. У величному «ми» або ввічливому «ми» (також відомому як *pluralis majestatis*) автор пише про себе у множині, оскільки це виглядає скромніше. Наразі це вживання вважається застарілим. Його слід

відрізнати від вживання «ми», маючи на увазі декількох авторів або автора та наукового керівника/консультанта, як у випадку кваліфікаційної роботи.

2. Колегіальне «ми» включає не лише автора, але й читачів тексту. Його можна зустріти у таких формулюваннях, як: «У таблиці 2 ми визнаємо...» або «Як ми побачили в ході обговорення...». Такі формулювання часто мають привласнюючий ефект і повинні використовуватися лише тоді, коли «ми» стосується не лише читачів, але й більшої частини суспільства або людства в цілому (наприклад, «В останні десятиліття ми надмірно експлуатуємо ресурси планети»).
3. При персоніфікації самому тексту приписується здатність активно діяти, наприклад, «Дана бакалаврська робота показує, що...» або «Перший розділ розглядає...».
4. Використовуючи пасивний стан, автор підкреслює стан (Zustandspassiv) або дію (Vorgangspassiv). Хто або що спричинило дію або стан, у пасивному стані відходить на другий план. Тим не менш, виконавець (агент) часто впливає зі значення дієслова, наприклад «Інтерв'ю було проведено». Тут зрозуміло, що опитування проводив суб'єкт.

Узагальнюючи вищесказане, німецькі методичні рекомендації зазвичай не містять прямої заборони щодо використання особових займенників «я» або ж «ми», проте існує певна тенденція до уникнення автореференції в основному тексті роботи.

Дослідивши кваліфікаційні роботи студентів німецьких інститутів та університетів, ми зазначили неодноразові посилання на себе, свою думку, що власне є прикладом автореференції. Надаємо приклади німецькою мовою та переклад українською:

1. Aus diesem Grund wurden die Auswahlkriterien eigenhändig von <i>mir</i>	Тому критерії відбору були обрані <i>мною</i> особисто, спираючись на <i>мій</i>
--	--

<p>ausgewählt, indem <i>ich mich auf meine</i> Erfahrungen als Übersetzerin und den gesunden Menschenverstand stütze [36, S. 34].</p>	<p>досвід перекладача та здоровий глузд.</p>
<p>2. Als Materialgrundlagen dienten <i>mir</i> nur öffentlich zugängliche militärspezifische Textsorten, wie z. B. Vorschriften und Instruktionen, die nicht als besonders schützenswert eingestuft sind [39, S. 5].</p>	<p><i>Я</i> використовувала лише загальнодоступні військові тексти, такі як статuti та інструкції, які не належать до категорії особливо секретних.</p>
<p>3. <i>Mir</i> ist bewusst, dass wahrheitswidrige Angaben als Täuschung behandelt werden [33, S. 65].</p>	<p><i>Я</i> усвідомлюю, що неправдиві дані будуть розцінені як обман.</p>
<p>4. Während <i>meines</i> Studiums in Leipzig, sowie in Prag, habe <i>ich</i> in <i>meiner</i> Freizeit als auch dank des Unterrichts über die Wichtigkeit von Kommunikation und des gegenseitigen Verständnisses lernen können. <i>Ich</i> bin der Auffassung, dass man mithilfe von Übersetzungen Ideen übermitteln kann, welche andere Kulturen bereichern und dabei helfen können, soziale Spannungsfelder zu lösen [62, S. 3].</p>	<p>Під час <i>мого</i> навчання в Лейпцигу, а також у Празі, <i>я</i> дізналася про важливість комунікації та взаєморозуміння як у вільний час, так і під час викладання. <i>Я</i> вважаю, що за допомогою перекладу можна передавати ідеї, які збагачують інші культури та допомагають розряджати соціальну напругу.</p>
<p>5. Bei <i>meinem</i> Praktikum in der Dolmetsch- und Übersetzungsabteilung des Deutschinstituts der Universität</p>	<p>Під час <i>мого</i> стажування на кафедрі усного та письмового перекладу Німецького інституту Гаванського</p>

<p>Havanna fiel <i>mir</i> auf, dass kulturelle Unterschiede im Vergleich zu <i>meinem</i> Studium an der Universität Leipzig einen wesentlich größeren Bestandteil der Diskussionen in den Lehrveranstaltungen einnahmen, sei es der Aufbau eines Mehrparteiensystems, die Funktionsweise einer Strombörse oder das Prinzip privater Krankenversicherung [71, S. 7].</p>	<p>університету <i>я</i> помітила, що культурні відмінності відіграють набагато більшу роль у дискусіях на курсах порівняно з <i>моїм</i> навчанням у Лейпцизькому університеті, будь то структура багатопартійної системи, функціонування електроенергетичної біржі чи принцип приватного медичного страхування.</p>
<p>6. <i>Ich</i> werde zunächst auf theoretische Aspekte und grundlegende Begriffe der Translations- und Übersetzungswissenschaft eingehen, die sich zugleich auch als Basis für die weiteren Kapitel <i>meiner</i> Arbeit verstehen; sozusagen als theoretischer Korpus [78, S. 7].</p>	<p><i>Я</i> почну з обговорення теоретичних аспектів і базових понять перекладознавства, які також слугують основою для інших розділів <i>моєї</i> роботи; так би мовити, теоретичним корпусом.</p>
<p>7. Die Idee zu dieser Arbeit entstand nicht primär durch dieses Studium, sondern vielmehr (unbewusst natürlich) bereits in <i>meiner</i> Kindheit [51, S. 4].</p>	<p>Ідея цієї роботи виникла не під час навчання, а скоріше (несвідомо, звісно) у <i>моєму</i> дитинстві.</p>
<p>8. Zu Beginn der Recherche habe <i>ich mich</i> bei den Webseiten der bekanntesten Zeitungen weltweit erkundigt [36, S. 34].</p>	<p>На початку <i>свого</i> дослідження <i>я</i> перевірила веб-сайти найвідоміших газет світу.</p>
<p>9. Da die übersetzungsorientierte Untersuchung aller</p>	<p>Оскільки перекладознавче дослідження всіх структурних</p>

<p>Organisationsbereiche der Bundeswehr in Bezug auf Militärterminologie den Rahmen der Masterarbeit sprengen würde, habe <i>ich mich</i> auf den Bereich des deutschen Heeres (der Landstreitkräfte) beschränkt [39, S. 5].</p>	<p>галузей Бундесверу з точки зору військової термінології вийшло б за рамки цієї магістерської роботи, я обмежилася лише німецькою армією (сухопутними військами).</p>
<p>10. Das bereitete <i>mir</i> auch in der deutschen Übersetzung Probleme, da <i>ich</i> bei Aufzählungen, welche von einem Pronomen gefolgt waren, sicherstellen musste, dass eindeutig herauszulesen ist, welches Pronomen sich auf welches Substantiv bezieht [62, S. 20].</p>	<p>Це також викликало у <i>мене</i> проблеми з перекладом на німецьку мову, оскільки <i>я</i> повинна була переконатися, що в переліку, після якого стоїть займенник, однозначно можна зрозуміти, який займенник відноситься до якого іменника.</p>
<p>11. Leider ist <i>mir</i> momentan nicht bekannt, ob bereits Studien über dieses spezielle Tool existieren, da es sich erst in den letzten Jahren durchgesetzt hat [36, S. 6].</p>	<p>На жаль, <i>мені</i> наразі не відомо про жодні дослідження, присвячені цьому інструменту, оскільки він став популярним лише останніми роками.</p>
<p>12. Für ihre wertvollen Hinweise bedanke <i>ich mich</i> bei den beiden Korrekturleserinnen K. Wöltjen und M. Ewald [71, S. 2].</p>	<p><i>Я</i> хотіла би подякувати двом коректорам К. Вельтьєн і М. Евальд за їхні цінні поради.</p>
<p>13. Als klassisches Beispiel kann <i>ich</i> aus <i>meiner</i> eigenen Erfahrung das Wort „Stammtisch“ bringen, welches sich nur sehr schwer oder besser gesagt gar nicht</p>	<p>Класичним прикладом, який <i>я</i> можу навести з <i>власного</i> досвіду, є слово «Stammtisch», яке дуже важко, якщо не неможливо, перекласти французькою мовою.</p>

<p>ins Französische übersetzen lässt [78, S. 25].</p>	
<p>14. Optimal scheint <i>mir</i> die Bezeichnung Militärsprachmittler zu sein, obwohl es heute innerhalb der Bundeswehr keine Militärsprachmittler im klassischen Sinne gibt [39, S. 14].</p>	<p>Термін «військовий мовний посередник» видається <i>мені</i> оптимальним, хоча сьогодні в Бундесвері немає військових мовних посередників у класичному розумінні.</p>
<p>15. Im Anschluss folgen <i>meine</i> eigenen Schlüsse zum Thema und das Fazit [62, S. 9].</p>	<p>Далі подані <i>мої</i> власні висновки з теми та результати дослідження.</p>
<p>16. <i>Mein</i> herzlichster Dank gilt Frau Dr. Sibylle Manhart-Stiowicek für ihre kompetente und sehr freundliche Unterstützung auf dem Weg zu dieser Arbeit, <i>meiner</i> Unikollegin und guten Freundin Judith Kurzmann für wiederholte kleine Tipps und Anregungen, sowie <i>meinen</i> Eltern und <i>meinem</i> Bruder Armin für jegliche Unterstützung während <i>meines</i> ganzen Lebens [51, S. 5].</p>	<p><i>Я</i> щиро дякую пані доктору Сібіллі Манхарт-Стіовічек за її компетентну і дуже дружню підтримку на шляху до цієї роботи, <i>моїй</i> університетській колезі і хорошій подрузі Юдіт Курцманн за неодноразові поради і пропозиції, а також <i>моїм</i> батькам і брату Арміну за цілковиту підтримку протягом усього <i>мого</i> життя.</p>
<p>17. Dies ließ <i>mich</i> annehmen, dass das Tool die Großschreibung als Akronym identifiziert hat, obwohl immer noch unklar bleibt, weswegen der Rest des Satzes trotz Großschreibung gut übersetzt wurde [62, S. 44].</p>	<p>Це змусило <i>мене</i> припустити, що програма розпізнала велику літеру як аббревіатуру, хоча досі залишається незрозумілим, чому решту речення було перекладено добре, незважаючи на велику літеру.</p>

18. In diesem Kapitel möchte <i>ich mich</i> der Haupthypothese widmen [62, S. 46].	У цьому розділі я хотіла би зосередитися на головній гіпотезі.
---	--

Усі приклади з робіт, перекладені нами та зазначені у таблиці, свідчать про власний досвід, покликання на себе. Згідно класифікації Штайнгоффа [74] можемо віднести цю автореференцію до першого типу, за якого студенти описували власні дії, наводили приклади зі свого життя, використовуючи особові займенники, які не є властивими для українського наукового дискурсу, що, згідно роздумів науковця, все рівно є частиною наукового стилю.

У перекладах ми залишили «я» та зберегли цю індивідуальну складову. На нашу думку, це не виглядає надмірно або ненауково, оскільки чітко стосується власного досвіду. Можливим варіантом відтворення було б використання колегіального «ми», яке, все ж, не передало б індивідуальності автора (як, до прикладу, у «Als klassisches Beispiel kann *ich* aus *meiner* eigenen Erfahrung das Wort „Stammtisch“ bringen, welches sich nur sehr schwer oder besser gesagt gar nicht ins Französische übersetzen lässt» [78] або «Die Idee zu dieser Arbeit entstand nicht primär durch dieses Studium, sondern vielmehr (unbewusst natürlich) bereits in *meiner* Kindheit» [51]). Відтворення за допомогою «ми» позбавить текст важливої інформації, яку автор надає з певною метою. В українському варіанті, на нашу думку, подібна автореференція є, хоч і нестандартною, проте доречною.

Слід зазначити, що вживання особового займенника «ми» є наявним у працях німецьких студентів, проте використовується скоріше як колективне/колегіальне «ми» (та різні похідні цього займенника), маючи на увазі звернення до читачів та людей загалом, як, наприклад, у роботах студентів Луни Брунільде Ді Мельйо, Анни Бельде та інших:

1. Wenn <i>wir</i> die Durchschnittszeiten bei dem PE der Übersetzungen aus dem Englischen und Deutschen vergleichen,	Якщо порівняти середній час у постедитінгу перекладів з англійської та німецької мов, то
---	--

haben <i>wir</i> zwischen dem medizinischen und dem literarischen Text eine Abweichung von nur sieben Minuten [36, S. 47].	різниця між медичним та художнім текстом складе лише сім хвилин.
2. Täglich werden <i>wir</i> mit Texten konfrontiert, die schwierig zu verstehen sind [33, S. 4].	Щодня <i>ми</i> стикаємося з текстами, які важко зрозуміти.
3. Sprechen <i>wir</i> nun von den verschiedenen Übersetzungsverfahren, so befinden wir uns bereits im Bereich der praktischen Anwendung, da die sieben Übersetzungsverfahren nach Malblanc — welche für mich in <i>meiner</i> Arbeit ausschlaggebend sein werden — als die angewandte Technik für eine geglückte Übersetzung gelten [78, S. 24].	Якщо говорити про різні прийоми перекладу, то <i>ми</i> вже знаходимося у сфері практичного застосування, оскільки сім прийомів перекладу за Мальбланом — які будуть визначальними для мене в моїй роботі — розглядаються як прикладна техніка для успішного перекладу.
4. Dazu gehört, wie <i>wir</i> Dinge und Informationen wahrnehmen, verarbeiten und interpretieren [63, S. 62].	Це включає в себе те, як <i>ми</i> сприймаємо, обробляємо та інтерпретуємо речі та інформацію.

У першому випадку перекладене речення не містить особового займенника «ми», наявного в тексті оригіналу, оскільки, на нашу думку, безособовий спосіб тут видається більш доречним. У другому та четвертому випадку ми перекладаємо німецьке «*wir*» українським «ми». Можливим варіантом було б також: «Щодня науковці наштовхуються на тексти, які важко зрозуміти» або «Це включає в себе те, як люди сприймають, оброблюють та інтерпретують речі та інформацію». У цьому випадку ми б узагальнили і прибрати колективне «ми». У третьому прикладі ми частково використали

безособовий спосіб (Sprechen *wir* nun von den verschiedenen Übersetzungsverfahren — Якщо говорити про різні прийоми перекладу), прибравши особовий займенник «ми», та частково залишили його у другій частині речення (so befinden wir uns bereits im Bereich der praktischen Anwendung — то *ми* вже знаходимося у сфері практичного застосування).

На нашу думку, у поданих вище прикладах «ми» ототожнюється із усіма людьми/читачами, а не колективним авторством студента та наукового керівника, що, за Штайнгоффом [74], є частиною наукового стилю. Тим часом жодного прикладу, де у тексті роботи студент чи студентка використовували б присвійний займенник «наш» у значенні нашої, тобто студента та його наукового керівника, роботи чи подаючи спільні роздуми, не було знайдено, що є абсолютно типовою рисою, притаманною українським науковим дослідженням.

Аналізуючи подані роботи, найбільша кількість використання особового займенника «я» знаходиться у таких структурно-композиційних елементах, як вступ, висловлення подяки, заява про авторство, проте ми спостерігаємо приклади вживання і в основному тексті роботи.

Варто зазначити, що приклади використання займенника «я» були знайдені не у кожній проаналізованій кваліфікаційній роботі, що все ж свідчить про те, що наукова індивідуалізація у наукових роботах ФРН не є абсолютно типовою ознакою. Вживання займенника «ми» зустрічаємо виключно у загальному значенні, а не як співавторство студента та наукового керівника. Це свідчить про те, що переважна кількість студентів німецьких ЗВО на прикладі розглянутих наукових робіт все ж послуговуються покликанням на себе (автореференцією) у певних розділах своїх досліджень, що є жанрово-стильовою ознакою німецьких кваліфікаційних робіт. Можливо студенти українських ЗВО могли б перейняти для своїх наукових робіт використання самореференції, надаючи більше інформації щодо себе та своїх роздумів у тих місцях своєї наукової роботи, де це могло б бути доречним.

### 2.2.2. «Колективне» авторство у кваліфікаційних роботах України

Колективне авторство або співавторство виникає тоді, коли дві або більше особи спільно здійснюють свій внесок до створення інтелектуального продукту. Проте важливо відзначити, що колективне авторство може включати не лише спільну роботу, але й сукупність внесків кожного з авторів, особливо у випадках, коли спільна праця відсутня [26, с. 11-19].

Колективізм є соціальною та політичною філософією, яка підкреслює перевагу інтересів колективу, групи чи спільноти над індивідуальними інтересами. У колективістичному суспільстві вважається, що благо групи або колективу переважає благо окремих осіб. Колективізм загалом, у тому числі в наукових роботах, може сприяти солідарності та співпраці, але також може пригнічувати індивідуальну свободу та самовираження.

На нашу думку, українські кваліфікаційні роботи часто спираються саме на колективне авторство, використовуючи такий особовий займенник, як «ми», що може свідчити про тягу українських науковців до колективізму та недостатньо розвинутий індивідуальний внесок у дослідження. Дану гіпотезу спробуємо перевірити на основі кваліфікаційних робіт студентів українських ЗВО, шляхом виявлення частоти використання особового займенника «я» у порівнянні з «ми» (і їхніх варіацій, таких як «наше», «моє» і тд). Приклади використання подаємо нижче:

1. Однак у рамках суспільно-політичного перекладу подібна заміна є, з *нашої* точки зору, недоречною [16, с. 35].
2. У *нашому* дослідженні ми вирішили послуговуватися терміном «локалізація» для загального позначення міждисциплінарного процесу і поняттям «переклад», маючи на увазі лінгвістичну локалізацію, яка хоча і є лише частиною вищезгаданого феномену, проте є центральною темою представленої роботи [1, с. 17].

3. На *нашу* думку, найдоречнішим підходом для перекладознавчого аналізу художніх творів є герменевтико-літературознавчий підхід, адже він передбачає комплексне вивчення як інтратекстуальних, так і екстратекстуальних факторів (творчого бекграунду письменника та епохи, в якій він творив, його філософськоестетичних засад, біографічних впливів тощо) [18, с. 9].
4. В контексті *нашого* дослідження важливо наголосити: функціональний стиль виступає однією з найсуттєвіших властивостей тексту, що полягає в його мовленнєвій системності, тобто системному вживанні певних мовних засобів, структур, текстових одиниць в межах тексту даного стилю [10, с. 26].
5. Для *нашого* дослідження *ми* використовуємо оригінал та офіційний опублікований переклад двох уривків інструкції з використання смартфона General Mobile 8d, а також десять студентських перекладів до кожного з них [23, с. 30].
6. *Ми* вважаємо, що найбільш релевантними для перекладу суспільнополітичних текстів та *нашого* дослідження, є такі оніми [8, с. 34].
7. Як у більшості романів третього покоління авторів літератури пам'яті, у досліджуваному *нами* творі межі між автобіографічно натхненими історіями та ретельно розробленою літературною фікцією розмазуються [16, с. 9].
8. Проте, на *нашу* думку, найбільш повною та ґрунтовною є класифікація С. Влахова та С. Флоріна, якою *ми* і будемо надалі користуватись у процесі аналізу перекладів реалій [14, с. 27].
9. Особливо важливими для *нашого* дослідження є прикметники [28, с. 9].

10. Об'єктом *нашого* дослідження є жанрово-стилістичні характеристики творів німецькомовної художньої прози, тобто вони характеризують текст, а не дискурс [10, с. 17].
11. Актуальність *нашого* дослідження полягає в тому, що наразі локалізація стає невід'ємною частиною реалізації ігрової продукції, популярність якої невпинно росте серед населення, у тому числі на українському ринку [1, с. 4].
12. *Нами* були проаналізовані статті економічних термінологічних словників української та німецької мов та зафіксовано низку антонімічних пар в кожній із терміносистем [17, с. 43].
13. На основі дослідженого фактологічного матеріалу *нами* встановлено, що окремі неологізми вживаються в мові сучасного німецькомовного дискурсу, заміщуючи вже існуючі слова, якщо автор такого новотвору вважає за необхідне надати оцінку позначуваному предмету або ж підкреслити його престижність [24, с. 51].
14. У *нашій* роботі ми зосереджуємо увагу на філософському романі Германа Гессе «Деміан», на сторінках якого можна знайти величезну кількість багатозначних символів, алюзій, вічних образів [18, с. 3].
15. Наукова новизна *нашої* роботи полягає у визначенні *нами* найкращих моделей для оцінювання якості перекладів та встановленні основних проблем, що виникають при перекладі технічних текстів з німецької українською мовою [23, с. 5].
16. Це доводить *нашу* думку, що кожен перекладач є творцем свого власного твору [28, с. 57].
17. Проте з огляду на специфіку художнього тексту, зазначену *нами* раніше, простий лінгвістичний аналіз із позиції тексту не здатен дати *нам* вичерпної інформації [25, с. 18].

18. З *нашої* точки зору, цей варіант краще переформулюється з особливістю представленої механіки [1, с. 27].
19. На *мою* думку, другий варіант є більш доречним, адже він краще пояснює суть терміна мови оригіналу [20, с. 46].
20. На *мою* думку, саме ці техніки впливають на довіру до інформації журналіста [20, с. 10].

Помічаємо також приклади використання особового займенника «ми» у значенні, при якому автор узагальнює всіх людей: Щодня мовознавці створюють нові лексичні одиниці, за допомогою яких вони тим самим закривають спонтанно виникаючі прогалини у назвах нових предметів і явищ, що з'являються в *нашому* житті [24, с. 4].

За результатами проведеного дослідження на основі кваліфікаційних робіт студентів можемо узагальнити, що абсолютна частота вживання особового займенника «ми» і його варіацій є домінантною, у той час як лише одна студентка українського ЗВО у своїй кваліфікаційній роботі декілька разів послуговувалася автореференцією. У цей же час наукове «ми» завжди стосується студента/студентки та наукового керівника, що є типовим для українського наукового дискурсу.

На нашу думку, подібні висновки можна пояснити декількома причинами. У першу чергу ідеться про психологічно обумовлений колективізм нашого суспільства, порівняно з індивідуалізмом західноєвропейської спільноти. Ідеться про історичну «спадщину» колективізму, перейняту нами унаслідок довготривалої політики гноблення та відчуття маловартості у межах СРСР. Проте варто також зазначити різні традиції двох академічних культур. На нашу думку, в українській академічній культурі, на відміну від німецької, існує певна дистанція між професором і студентом, тобто традиційно відчувається різниця у соціальній ієрархії і тиск наукового авторитету, що виявляється на соціальному рівні у підкресленні елітності науково-

педагогічних працівників, а на рівні мовного оформлення робіт у ввічливому «ми», де мається на увазі студент разом з керівником.

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Кваліфікаційні роботи (бакалаврські та магістерські) студентів ЗВО ФРН і України відрізняються елементами зовнішньої та внутрішньої структури. З огляду на проведене дослідження структурно-композиційних елементів робіт студентів ФРН і України можемо зробити наступні висновки:

1. Структурно-композиційними елементами німецьких наукових робіт, які не мають відповідників в українських роботах, а відтак є міжкультурними пробілами у дискурсі перекладознавства у сфері кваліфікаційних робіт України, є: Danksagung, Erklärung zur Urheberschaft (Eidesstattliche Erklärung/ Eigenständigkeitserklärung/ Selbständigkeitserklärung/ Affidavit/ Erklärung), Vorblatt, Schlussblatt.
2. Елементами українських наукових робіт, які складають міжкультурний пробіл у структурі відповідних німецьких робіт, є: об'єкт та предмет дослідження, теоретичне та практичне значення роботи, наукова новизна роботи, апробація результатів дослідження, структура роботи, матеріали дослідження.
3. Елементами українських кваліфікаційних робіт, які мають множинні варіанти передачі у відповідних німецьких роботах, є наступні: вступ (Einleitung/Einführung), мета і завдання дослідження (Problemstellung, Fragestellung, Zielsetzung, Ziel), методи дослідження (methodisches Vorgehen, methodische Vorgehensweise, Vorgehensmethode, Methode), висновки/резюме (Fazit/Zwischenfazit, Schlussfolgerung, Schluss, Conclusio), список використаних джерел (Literaturverzeichnis, Bibliographie, Quellen, Literatur), додатки (Anhang/Anlagen).
4. Типовим структурно-композиційним елементом німецьких наукових кваліфікаційних робіт, який має лише частковий відповідник у відповідних українських роботах, є Forschungsstand/Stand der Forschung (частково відповідає українській актуальності дослідження).

5. Елементами, які містять стандартизовані відповідники в академічних культурах обох країн, є наступні: титульна сторінка (Deckblatt), зміст (Inhaltsverzeichnis), гіпотеза (Hypothese), перелік малюнків/таблиць/скорочень, (Abbildungs-/Tabellen-/Abkürzungsverzeichnis), практична/теоретична частина (praktischer/theoretischer Teil).

Міжкультурні відмінності на рівні структури та композиції німецьких і українських кваліфікаційних робіт дозволяють зробити зауваження щодо необхідності створення окремих вимог до написання науково-кваліфікаційної роботи студента іноземною мовою. Відтак, у випадку рішення студента українського ЗВО писати кваліфікаційну (бакалаврську чи магістерську) роботу іноземною мовою необхідно передбачити цей вибір у методичних рекомендаціях і адаптувати роботу до жанрово-стильових норм відповідної академічної культури, у тому числі на рівні структурно-композиційних елементів.

Дослідивши питання наукової індивідуалізації та «колективізму» на основі кваліфікаційних робіт ФРН та України, можна дійти висновку щодо того, наскільки студенти обох країн покликаються на себе (тобто використовують само/автореференцію) у своїх наукових дослідженнях. Майже кожна кваліфікаційна робота студентів німецьких ВНЗ містила у тому чи іншому розділі роботи особовий займенник «я» або ж його варіації у вигляді присвійних займенників. Це свідчить про більшу наукову індивідуалізацію в Німеччині. На противагу цьому, серед усіх досліджених робіт України лише одна кваліфікаційна робота містила автореференцію (використання особового займенника «я» та його варіацій), у той час як автори всіх без винятку робіт (включно з тією, що містить самореференцію), опрацьованих у цьому дослідженні, використовували особовий займенник «ми» або ж його варіації у вигляді присвійних займенників. Евристична гіпотеза щодо «колективного» авторства українських робіт була перевіреною та підтвердженою.

## РОЗДІЛ 3. МІЖКУЛЬТУРНІ РОЗБІЖНОСТІ В АКАДЕМІЧНИХ ТРАДИЦІЯХ ФРН ТА УКРАЇНИ

### 3.1. Міжкультурні розбіжності на рівні терміносистеми перекладознавства

Міжкультурні розбіжності, частина з яких була досліджена нами раніше, стосуються в тому числі і терміносистеми перекладознавства. Порівняння відповідних національних терміносистем ФРН та України становить інтерес у зв'язку з можливими розбіжностями у наповненні обох терміносистем та міжкультурним транслюванням концептів як понять перекладознавства, покладених в основу термінологічних позначень. У цьому контексті можемо говорити про лакуни або часткові відповідники.

Лакуни є основними елементами, що визначають національну специфіку лінгвокультурної спільноти. Вони ускладнюють переклад текстів та сприйняття їх іншокультурними читачами через відсутність в одній мові аналогічних мовних одиниць, понять, категорій, асоціативних реакцій і паравербальних засобів мовлення порівняно з іншою. Лакуни породжують незрозумілість, незвичність та відчуття чужості у мовців, що володіють іншою мовою [19, с. 199-203].

Часткові відповідники ж у свою чергу є наслідками перекладацьких рішень, які, хоча і передають певний компонент значення або функції термінологічної одиниці оригіналу, проте не є повними відповідниками. Вони можуть виникати у випадках, коли певні концепти або вирази відсутні або мають менш точні відповідники у цільовій мові.

Порівняння терміносистем є цікавим у контексті великої кількості робіт, присвячених перекладознавству. У даному розділі ми розглянемо декілька ключових концептів перекладознавства на основі кваліфікаційних робіт студентів ФРН та України.

### **3.3.1. Реалізація ключових концептів перекладознавства у кваліфікаційних роботах ФРН**

Хочемо звернути увагу на неконсистентність вживання у кваліфікаційних роботах Німеччини таких важливих понять у перекладознавстві, як вид або тип тексту. Їх тісно асоціюють з поняттям роду або жанру тексту.

У сучасному літературознавстві, концепція «жанру» пройшла складний еволюційний шлях. Незважаючи на різноманітні погляди на сучасну класифікацію жанрів, очевидним залишається той факт, що традиційні класифікаційні підходи вже не можуть бути застосовані. Поява новітніх підходів, включаючи комунікативні стратегії, свідчить про необхідність створення нової жанрової класифікації.

Сучасний стан типології жанрів достатньо розроблений для деяких з них, зокрема, роману, повісті, оповідання та новели. З літературознавчої точки зору, жанр — це конкретний вид літературного твору, що характеризується особливостями призначення, спрямованістю змісту, формою та композицією тексту. М. Бахтін розглядає жанр як типову форму цілого твору, як виявлення його загальних рис та характеристик, власне як мовленнєвий жанр [7, с. 81].

Жанр — це конкретний тип мовленнєвого твору, що виділяється в рамках функціонального стилю. Він характеризується єдністю конструкційного принципу, унікальною композиційною організацією та використанням специфічних стилістичних структур. У філологічних дослідженнях жанр часто розглядається як певний вид текстів.

На сучасному етапі української лінгвістичної науки, деякі дослідники розглядають певні літературні жанри як типи тексту і виокремлюють їх особливі ознаки, які утворюють певний «тип тексту». Ці ознаки включають об'єкти, способи, функції та цілі зображення.

У той же час німецькі мовознавці розмежовують такі поняття як «літературний рід» (нім. *Gattung*), «літературний жанр» (нім. *Genre*) та

категорію «вид тексту» (нім. *Textsorte*), що застосовується до спеціалізованих текстів [7, с. 80-85].

Незважаючи на велику кількість визначень, загальноприйнятої дефініції терміна «тип тексту» наразі не існує. За даними енциклопедичного словника мовознавства Г. Бусманна [38, S. 123], термін «тип тексту» пов'язується з різними класами текстів у межах типології тексту. Тип тексту (*Texttyp*) протиставляється терміну «вид тексту» (*Textsorte*) як поняттю більш високого рівня абстракції порівняно з поняттям нижчого рівня у системі родових відношень. Отже, можна зробити висновок про наявність ієрархічних відношень між гіперо-гіпонімічним поняттям «тип тексту» та його гіпонімом «вид тексту» [7, с. 85].

Приклади з проаналізованих робіт подаємо:

1. *Textsorten*, die unterschiedlichen Konventionen entstammen, können sich in der Makrostruktur unterscheiden [33, S. 21].
2. Als eine eigene Art fiktiver Texte gehören sie aber generell zur literarischen *Gattung* [39, S. 36].
3. Schwerpunkte sind translatorische Strategien in Abhängigkeit von *Textsorte*, Sprachregister und Stil, kulturellen Prämissen und Kulturspezifika; Festigung und Erweiterung der bisher erworbenen translatorischen und sprachlichen Kompetenzen; (weiter)entwickelt werden Recherchekompetenzen in Zusammenhang mit Allgemeinwissen und thematischem Wissen u.a. [59, S. 109].
4. Ein literarischer Text bleibt ein literarischer Text mit allen für diese *Gattung* typischen Merkmalen [62, S. 36].
5. Nach einer kurzen Einführung werden translatorische Strategien im Umgang mit schriftlichen Texten (unterschiedlicher Gebiete und *Genres*) und im Umgang mit mündlichen Texten (Konsektiv- und Dialogdolmetschen) erarbeitet und mittels gezielter Übungen veranschaulicht [59, S. 111].

6. Klassifizierbarkeiten, beispielsweise nach Sprache, Übersetzer-Subjekt, *Textsorte* und Einzeltexten im Konkreten sind weitere relevante Argumentationstermini [78, S. 22].
7. Dabei muss betont werden, dass in bestimmten technischen *Textsorten* wie Softwaredokumentationen kontrollierte Sprachen sinnvoll sein können, für andere Informationstexte oder sogar Werbematerial, die auch häufig auf Websites zu finden sind, erscheint der Einsatz eines vorgegebenen Sprachsystems aber nahezu unmöglich [63, S. 13].
8. Solche Konventionen finden sich bspw. in der Verhaltensweise, der *Textsorte*, im Stil und im Satzbau [76, S. 33].
9. Zum Einen unter dem kulturellen Aspekt, welcher in jeder bilingualen Gesellschaft eine wichtige Rolle spielt, zum Anderen auch unter dem translationswissenschaftlichen Aspekt, denn wir bewegen uns immer in einem bestimmten *Genre*, also muss auch eine gewisse Sprache bzw. Sprachvariation angewendet werden, und diese Sprache muss noch in das System der Synchronisation, also der Verknüpfung aus Text und Bild, integriert werden [51, S. 4].
10. Das bedeutet, dass die Übersetzerinnen und Übersetzer verschiedene *Texttypen* bestimmen können, die entsprechende Fachterminologie beherrschen sowie Übersetzungsstrategien anwenden können [55, S. 27].
11. Das Besondere an den *Texttypen* ist, dass jedem *Texttyp* eine Übersetzungsmethodik zugeordnet werden kann [51, S. 20].
12. Populärwissenschaftliche Texte sind meines Erachtens sehr interessante *Textsorten*, da sie einerseits einen hohen Wissensanteil besitzen, sich allerdings gleichzeitig versuchen, dem Leser anzunähern und somit eine Balance zwischen Wissensgrad und Zugänglichkeit bewahren müssen [62, S. 23].
13. Eine maßgebende Anleitung für eine Übersetzung ist schon aufgrund der zahlreichen *Texttypen* und *Textsorten* nicht möglich [43, S. 29].

14. Neben kulturspezifischer Terminologie, Realia und kulturkreisspezifischen außersprachlichen Sachverhalten sowie Umgangsformen und Traditionen sind laut Kupsch-Losereit unter anderem *Textsortenkonventionen*, kognitive Strategien, die es erlauben, das Textverstehen für die Zieltextrezipient\*innen so zu steuern, dass Missverständnisse vermieden werden können, und das Reflektieren des eigenkulturellen Hintergrunds, um eine Projektion der eigenkulturellen Wahrnehmung auf Ausgangstext und -kultur zu vermeiden, zu behandeln [71, S. 44].
15. Das umfasst sowohl das Übersetzen verschiedener *Textsorten* als auch das Dolmetschen in unterschiedlichen Settings [55, S. 37].
16. In einem kreisförmigen Diagramm ordnet sie diesen drei *Texttypen* die wichtigsten *Textsorten* zu. Als Beispiel für den informativen *Texttyp* führt sie den Bericht an, dem operativen *Texttyp* ordnet sie die Propaganda zu sowie dem expressiven *Texttyp* die Lyrik [51, S. 21].
17. Er fasst die *Gattungen* und *Textsorten* der deutschen Militärliteratur zusammen, stellt Besonderheiten der Terminologie vor und zeigt anhand von Beispielen, wie man Äquivalente für schwer übersetzbare Begriffe finden kann [39, S. 13].
18. Synchronisationen auf dem deutschen Film- und Fernsehmarkt lassen sich in vier *Gattungen* unterteilen [76, S. 4].
19. Mit der Frage, inwieweit sich *Textsortenkonventionen* im Internet entwickelt haben, beschäftigt sich das nächste Kapitel [63, S. 43].
20. Es werden Übersetzungen schriftlicher oder Verdolmetschungen mündlicher Texte unterschiedlicher *Gattungen* analysiert und daraus wissenschaftliche Erkenntnisse gesammelt [59, S. 59].
21. Ein *Texttyp* kann als Oberbegriff einige Unterfunktionen vereinen [36, S. 29].
22. Unter „*Genre*“ versteht man Klassen von Texten, deren Gemeinsamkeit in ihrem kommunikativen Zweck besteht. Man kann davon ausgehen, dass „*Genre*“ für die jeweilige *Textsorte* steht [60, S. 14].

23. Hierbei erfolgt eine pragmalinguistische Auseinandersetzung mit den wichtigsten militärischen Kommunikationsformen und *Textsorten*, die im Hinblick auf ihre morphosyntaktischen Besonderheiten analysiert und zusammengefasst werden [39, S. 9].
24. Die folgende Analyse setzt sich mit der *Textsorte* Nachricht auseinander [33, S. 21].
25. Jeder Film beinhaltet eine Botschaft, die je nach *Genre* unterschiedlicher Gewichtung sein kann, bzw. eine Wirkungsabsicht und eine vom Regisseur gewollte Gefühlsvermittlung [76, S. 16].

У проаналізованих роботах помічаємо певну нелогічність у використанні таких понять як *Gattung* (гіперонім) та *Genre* (гіпонім), які власне у німецькій традиції використовуються здебільшого для літературних текстів. Приклад коректного використання більш абстрактного поняття літературного роду зустрічаємо у роботі студентки Луни Брунільде Ді Мельйо (*Ein literarischer Text bleibt ein literarischer Text mit allen für diese Gattung typischen Merkmalen* [62, S. 36]), оскільки використання терміна *Gattung* як гіпероніма поняття є доречним у контексті «літературного тексту», як згадано у реченні. Помилковим використанням вважаємо рішення студентки Валерії Мащенко (*Es werden Übersetzungen schriftlicher oder Verdolmetschungen mündlicher Texte unterschiedlicher Gattungen analysiert und daraus wissenschaftliche Erkenntnisse gesammelt* [59, S. 59]). У цьому контексті доречніше було б використати поняття *Genre*, як гіпонімічного поняття, оскільки це буде прийнятніше, враховуючи, що йдеться про різноманітні літературні жанри як конкретні види текстів. Студентка Любов Матвеева, використовуючи «жанр» у своїй роботі (*Unter „Genre“ versteht man Klassen von Texten, deren Gemeinsamkeit in ihrem kommunikativen Zweck besteht. Man kann davon ausgehen, dass „Genre“ für die jeweilige Textsorte steht* [60, S. 14]), абсолютно точно вказує на логічні відношення між поняттям жанру та виду тексту.

Власне студенти подекуди послуговуються поняттями *Texttyp* (тип тексту) та *Textsorte* (вид тексту), які перебувають у гіперо-гіпонімічних відношеннях, дещо некоректно, на нашу думку. Подамо кілька прикладів вірного та дещо нелогічного використання. Студент Вернер Іннерхофер абсолютно точно використав поняття типу та виду тексту: In einem kreisförmigen Diagramm ordnet sie diesen drei *Texttypen* die wichtigsten *Textsorten* zu. Als Beispiel für den informativen *Texttyp* führt sie den Bericht an, dem operativen *Texttyp* ordnet sie die Propaganda zu sowie dem expressiven *Texttyp* die Lyrik [51, S. 21]. Тут спостерігаємо використання типу тексту у якості більшого, більш абстрактного поняття, та виду тексту, як більш вузкого та конкретнішого. Прикладами некоректного використання є: Schwerpunkte sind translatorische Strategien in Abhängigkeit von *Textsorte*, Sprachregister und Stil, kulturellen Prämissen und Kulturspezifika [59, S. 109] — вважаємо, що гіперонім (тип тексту) був би більш коректним терміном, оскільки йдеться про загальне поняття; Klassifizierbarkeiten, beispielsweise nach Sprache, Übersetzer-Subjekt, *Textsorte* und Einzeltexten im Konkreten sind weitere relevante Argumentationstermini — тут також більш доречним було б спочатку протиставлення більшого (тип тексту замість *Textsorte*) до меншого (Einzelheiten) [78, S. 22].

### **3.3.2. Реалізація ключових концептів перекладознавства у кваліфікаційних роботах України**

Нерозуміння студентами змісту понять, позначених термінами «метод» і «прийом перекладу», є частою причиною, яка становить труднощі при перекладі або ж при виборі правильного термінологічного іменування для опису певних засобів, які студенти використовують під час своїх досліджень власне в українських роботах. Окрім цього, оскільки в українській практиці перекладознавства науковці також оперують терміном «способу» перекладу, пропонуємо дослідити також і це поняття, яке є методологічно проблемним для українського перекладознавства.

Відповідно до класичних визначень, *способи перекладу* є фундаментальною категорією в науці про переклад і визначаються як об'єктивно існуючі закономірності процесу перенесення тексту з однієї мови до іншої [7, с. 91]. Р. Міньяр-Белоручев розподіляє способи перекладу на знаковий і смисловий.

Знаковий спосіб перекладу означає заміну знаків однієї мови знаками іншої мови на формально-знаковому рівні. Наприклад, це може бути заміна слів або фраз. Смисловий же спосіб перекладу полягає в тому, щоб спершу ідентифікувати сутність того, що передається (денотат), а потім знаходити відповідник в іншій мові. Іншими словами, перекладач намагається спочатку зрозуміти сутність тексту, а потім знайти відповідний вираз у цільовій мові.

Згідно іншої класифікації, запропонованої Л. Бархударовим, інтерлінійний спосіб перекладу означає знаходження формальних відповідників між мовами (що відповідає знаковому способу перекладу), в той час як трансформаційний спосіб перекладу передбачає внесення змін на різних рівнях тексту, таких як лексика, граматики або стиль (що відповідає смислового способу перекладу).

Метод перекладу не є об'єктивно існуючою закономірністю, а складається з цілеспрямованої системи взаємопов'язаних прийомів, що враховують вид і спосіб перекладу. Він допомагає адаптуватися до об'єктивного способу перекладу і отримувати оптимальні результати найбільш раціональним шляхом. Різні дослідники розглядають різні методи перекладу, такі як сегментація тексту, перекладацький скоропис і трансформація тексту. У німецькій традиції перекладознавства використовуються методи одомашнення та очуження як стратегії перекладача [70, S. 21-23].

За П. Ньюмарком існують також методи, що орієнтовані на вихідну мову, такі як послівний, буквальный, вірний та семантичний переклад, а також методи, орієнтовані на цільову мову, які включають адаптацію, вільний, ідіоматичний та комунікативний переклад [7, с. 85]. Згідно М. Снелл-Хорнбі методи перекладу ототожнюються до стратегій перекладача (стратегії

доместикації та форенізації), тобто перекладацької стратегії при перекладі тексту [72, S. 51].

Приєм перекладу — це перекладацька операція, спрямована на вирішення конкретної проблеми, яка передбачає виконання однотипних дій перекладачем. Це може бути діяльність перекладача або конкретні операції, викликані труднощами під час процесу перекладу, за визначенням Нелюбина [7, с. 87]. Прийоми можуть включати перекладацькі трансформації на різних рівнях, такі як лексичні (генералізація/конкретизація, антонімічний переклад, компенсація, модуляція), граматичні (додавання, опущення, вилучення, пермутація, об'єднання або членування речень), а також прийоми відтворення безеквівалентної лексики (транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад, приблизний переклад). Прийоми ж перекладу ототожнюємо з перекладацькими тактиками (або техніками) [72, S. 51].

На підставі попередніх дефініцій видно, що ці три категорії не можна розглядати як взаємозамінні. Вони розташовані у ієрархічному порядку від абстрактного до конкретного: (I) способи перекладу як об'єктивна закономірність, (II) методи перекладу як система прийомів перекладача і (III) прийоми перекладу як конкретні перекладацькі операції для вирішення проблем [7, с. 85].

З проаналізованих українських кваліфікаційних робіт подаємо наступні приклади, які містять певні методологічні «змішування» у поняттях способу, методу та прийому перекладу:

1. До основних *прийомів* відтворення онімів належать: транскодування, калькування, дескриптивна перифраза, комбінована реномінація, *метод* уподібнення, гіперонімічне перейменування, контекстуальний переклад, міжмовна конотативна транспозиція [8, с. 35].
2. Морфологічні трансформації — це *спосіб* перекладу, при якому одна частина мови замінюється іншою або декількома частинами мови [28, с. 13].

3. Аналіз специфіки використання перекладацьких трансформацій при перекладі роману П. Зюскінда з урахуванням його жанрово-стилістичних характеристик показав, що серед граматичних трансформацій також зустрічається транспозиція. Це *спосіб* перекладу при якому змінюється порядок слів, словосполучень у реченні або порядок частин речення [10, с. 71].
4. Для географічних назв найбільш влучним, адекватним та еквівалентним перекладом є *метод* транскрибування, яким і скористалися М. Полевий («Кто путешествует по Швабии, тот никогда не должен забывать хоть ненадолго заглянуть в Шварцвальд» [14]) та Є. Попович («Кому траплялося подорожувати по Швабії, той, певно, не минув Шварцвальду» [13]) у своїх перекладах [14, с. 48].
5. При перекладі деяких оказіональних термінологічних одиниць, які містять в своїй структурі назву банку, ми можемо застосовувати комбінації транслітерації та одного зі *способів* перекладу термінів: 1) транслітерація + описовий переклад: Deutsche Bank-Bausparen — послуга «Дойче банка» з накопичення грошових коштів на житлове будівництво; Citibank Finanzierungsberatung — консультування Ситибанка з питань фінансування; 2) транслітерація + підстановка: Deutsche Bank-Obligation — облігація «Дойче банка»; Dresdner Bank Geldautomat – банкомат Дрезднер банка [17, с. 64].
6. Нульовою трансформацією називають *спосіб* перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру мови перекладу [13, с. 26].
7. Своє прізвисько Гаррош (*метод* транслітерації) отримав від батька Громмаша, частиною бойової тактики якого були войовничі крики, що вселяли жах у ворогів [1, с. 67].
8. Транслітерація це *спосіб* перекладу, під час якого відбувається відтворення іноземного слова українськими літерами [20, с. 16].

9. Є. Попович при реалізації перекладу роману застосовував лексичні перекладацькі модифікації, які були основані на *способі* заміни, відповідно у процесі перекладу заміні можуть підлягати такі граматичні одиниці, як форми слів, члени речення, типи синтаксичного зв'язку і ін. [10, с. 67].
10. Транслітерація та транскрипція — Даний *спосіб* перекладу полягає у тому, що за допомогою українських букв ми передаємо букви німецького слова [24, с. 47].
11. Трансформація — це *спосіб* перекладу, для якого характерний відхід від семантико-структурного паралелізму між оригіналом та перекладом [25, с. 11].
12. П. Ньюмарк виділяє сім *прийомів* перекладу: дослівний переклад, субституція, переробка образного висловлювання в порівняння, переробка образного висловлювання в порівняння та пояснення, парафраза, упущення, дослівний переклад образного висловлювання з додатковим поясненням [10, с. 66].
13. Проте пошук українського відповідника не єдиний *прийом*, до якого вдається І. Андриєнко-Фрідріх у своєму перекладі [28, с. 53].
14. В українському перекладі також прослідковується смислова лінія значення імені персонажу та її зовнішніх ознак, а *спосіб* перекладу ідентичний — калька: «От якось подарувала їй бабуся червону оксамитову шапочку. Та шапочка була так дівчинці до лиця, що іншої вона й носити не хотіла. Через те й прозвали дівчинку Червона Шапочка [14, с. 44].
15. Транслітерація або транскрипція (повна або часткова), безпосереднє використання данного слова, що означає реалію, або його кореня в написанні літерами мови перекладу або в поєднанні з суфіксами мови перекладу. Цей *спосіб* перекладу є дуже широко вживаним [13, с. 41].

16. Слід також зазначити, що незалежно від *прийому* перекладу, перекладач повинен враховувати національні, історичні та культурні особливості народу [28, с. 61].
17. Транскрипцію та транслітерацію можна назвати найлаконічнішими *способами* перекладу нових слів [24, с. 48].
18. Для реалій з позначенням предметів побуту та одиниць мір типовими є *способи* калькування та функціональний аналог [14, с. 74].
19. Тут також був використаний *метод* нульової трансформації [13, с. 58].
20. Одним із інструментів виконання цього завдання є використання перекладацьких *прийомів*, зокрема — перекладацьких трансформацій як засобу міжмовного перефразування, при якому відбувається перехід від однієї мовної одиниці до іншої, від оригіналу до перекладу з метою визначення перекладацького еквівалента [10, с. 8].
21. *Спосіб* транскрипції полягає саме у тому, що ми передаємо німецькі звуки цього ж слова [24, с. 47].
22. Click-and-Collect. Термін за структурою схожий на попередньо проаналізований Call-and-Collect. Його можна перекласти як натискай та забирай або клікай та забирай. Для першого варіанту був використаний дослівний переклад, а для другого для слова click був використаний *спосіб* транслітерації [20, с. 51].
23. Тут використовується *спосіб* калькування, так як інколи буквальний переклад не псує зміст тексту [24, с. 51].
24. Ми дійшли висновків, що поширеним та найефективнішим варіантом перекладу німецької прози є *прийом* контекстуальної заміни або пошуку словникового відповідника, який здатний у повній мірі відобразити національний колорит німецького народу за допомогою використання звичних для українського читача лексичних одиниць та висловів [28, с. 70].
25. Найпродуктивнішим (90%) *способом* перекладу промовистих назв в українському перекладі виявилось калькування — повне та часткове,

- лише в 10% випадків перекладач удався до *прийому* трансформації [22, с. 56].
26. Не погоджуємося із застосованим російськомовними перекладачами *методом* конкретизації (слово «розкопка» викликає зайві візуальні асоціації) і тяжіємо до граматичної трансформації, семантичне значення якої відповідає англійському й німецькому перекладам — «Знахідка» [1, с. 59].
27. Отже, *спосіб* транслітерації та транскрипції широко використовується перекладачами, але не слід забувати, що перенавантажувати текст такими словами не доцільно, щоб не навантажувати таким чином читача [24, с. 50].
28. *Прийоми* відчуження — візуальні трюки, спрямовані начебто на відволікання глядача від основної лінії подій [22, с. 15].
29. Першим варіантом може бути наліпка «Залишаюсь вдома» — тут використаний *спосіб* дослівного перекладу і він є адекватним бо до кожного слова є відповідник в українській мові [20, с. 49].
30. Види синтаксичних перекладацьких трансформацій можна поділити на чотири типи: нульову трансформацію (*спосіб перекладу*, при якому синтаксична структура мови оригіналу трансформується в аналогічну структуру мови перекладу. Таку трансформацію використовують у випадках, коли в обох мовах є паралельні синтаксичні структури.), трансформації синтаксичних конструкцій (заміни простого речення складним, заміни складного речення простим, об'єднання речень або їх членування), заміну та перестановку [28, с. 13].
31. Оскільки для німецької аудиторії очуження є основною стратегією, і більшість глядачів розуміють значення англійського «big», такий *спосіб* перекладу можна назвати адекватним [22, с. 53].
32. Якщо зважати на подані вище недоліки, то при перекладі рекомендується застосовувати *метод* експлікації тоді, коли інші *прийоми* перекладу не підходять [24, с. 61].

33. Улюбленою стратегією українського перекладача стала доместикація, що досягається наступними *способами*: калькуванням, зниженням стилістичного реєстру, пошуком авторських неологізмів [22, с. 69].

34. Стилiстичною компенсацією називається такий *спосiб* перекладу, при якому елементи змісту оригіналу, що були втрачені при перекладі, передаються в тексті якимось іншим чином для компенсації семантичної втрати [10, с. 76].

З проаналізованих робіт чітко бачимо, що у багатьох випадках студенти плутають категорії способу та прийому перекладу. Подаємо приклади: Транслітерація це *спосiб* перекладу, під час якого відбувається відтворення іноземного слова українськими літерами [20, с. 16] — у цьому випадку студентка плутає найбільш загальну методологічну категорію способу перекладу з прийомом перекладу, як найконкретнішим методологічним терміном. Найпродуктивнішим (90%) *способом* перекладу промовистих назв в українському перекладі виявилось калькування — повне та часткове, лише в 10% випадків перекладач удавався до *прийому* трансформації [22, с. 56] — у цьому прикладі студентка у першій частині речення некоректно використовує термін «спосiб» перекладу, плутаючи його з «прийомом», проте вже у другій частині логічно зазначає «прийом» транслітерації.

Інколи плутанина виникає також і з поняттями методів перекладу, як, наприклад, у наступному прикладі: Для географічних назв найбільш влучним, адекватним та еквівалентним перекладом є *метод* транскрибування, яким і скористалися М. Полевий («Кто путешествует по Швабии, тот никогда не должен забывать хоть ненадолго заглянуть в Шварцвальд» [14]) та Є. Попович («Кому траплялося подорожувати по Швабії, той, певно, не минув Шварцвальду» [13]) у своїх перекладах [14, с. 48] — у цьому випадку «прийом» транскрибування був сплутаний із «методом» перекладу. У наступному прикладі відбувається коректне використання терміна «прийом» перекладу: П. Ньюмарк виділяє сім *прийомів* перекладу: дослівний переклад,

субституція, переробка образного висловлювання в порівняння, переробка образного висловлювання в порівняння та пояснення, парафраза, упущення, дослівний переклад образного висловлювання з додатковим поясненням [10, с. 66]. Оскільки для німецької аудиторії очуження є основною стратегією, і більшість глядачів розуміють значення англійського «big», такий *спосіб* перекладу можна назвати адекватним [22, с. 53] — у цьому випадку «метод» очуження плутають зі «способом» перекладу.

Слід пам'ятати, що категорії способу, методу і прийому перекладу знаходяться на різних щаблях методологічної ієрархії перекладознавства. Змішування категорій способу і прийому перекладу в українських наукових роботах зумовлено наявними логічними співвідношеннями між окремими прийомами і способами перекладу. До прикладу, лексичні і граматичні трансформації (прийоми) суголосні з трансформаційним (смысловим) способом перекладу, а прийоми транслітерації, транскрипції, калькування і цитатного перенесення відповідають інтерлінійному (знаковому) способу перекладу.

В академічній культурі ФРН, на відміну від української, у терміносистемі перекладознавства відсутній термін «спосіб перекладу», проте «метод» та «прийм перекладу» мають свої еквіваленти. Подаємо приклади з німецьких кваліфікаційних робіт: «Die *Übersetzungsmethode*, d.h. das „Wie wird übersetzt“, bezieht sich auf den gesamten Text» [78, S. 23]. «Aber auch im Alter verändert sich die Präferenz einer *Übersetzungsmethode* beim Rezipienten kaum» [76, S. 5]. «Dieser Streit hat zur Suche nach einer richtigen *Übersetzungsmethode* geführt, „die ein adäquates Wiedergeben des sprachlichen Kunstwerkes in einer fremden Sprache erlaubt und ein möglichst genaues Verstehen des Fremden gewährleistet“» [60, S. 6]. Німецьке *Übersetzungsmethode*, як поняття більш абстрактного рівня у порівнянні з прийомом перекладу, є еквівалентом методу перекладу в українській терміносистемі.

Wenn man diese zwei *Übersetzungsverfahren* miteinander vergleicht, scheint das kommentierende Übersetzen vorteilhafter zu sein [64, S. 33]. Die

Kenntnis ihrer sprachlich-funktionalen Merkmale in Kombination mit tiefgründigem Verständnis der *Übersetzungsverfahren* ist eine der wichtigsten Voraussetzungen für eine gute Übersetzung [39, S. 26]. Weiters wird auf die verschiedenen *Übersetzungsverfahren* zunächst im ersten Teil dieser Arbeit aus theoretischer Sicht eingegangen bevor sie im zweiten Teil bei der praktischen Umsetzung abermals herangezogen werden [78, S. 7]. Übersetzungsverfahren є німецьким еквівалентом українського «прийому перекладу».

### ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Вибірково досліджуючи проблемні поняття національних терміносистем перекладознавства ФРН та України, можемо зазначити, що певна плутанина у використанні ключових концепцій перекладознавства наявна як у німецьких, так і в українських кваліфікаційних наукових роботах.

У німецьких кваліфікаційних роботах у галузі перекладознавства терміни роду/жанру тексту (*Gattung/Genre*) використовуються дещо непослідовно. Частіше зустрічаємо такі перекладознавчі поняття, як тип або вид тексту, які є гіперо-гіпонімічними по відношенню одне до одного. Тип тексту (*Texttyp*) є більш загальним поняттям, яке студенти здебільшого коректно використовують, послуговуючись класифікацією К. Райс. Вид тексту (*Textsorte*), як вужче поняття, яке використовується для класифікацій спеціалізованих текстів, студенти інколи плутають з поняттями жанру (*Genre*). На прикладі проаналізованих робіт констатуємо дещо непослідовне використання ключових перекладознавчих термінів у німецьких наукових дослідженнях.

Проаналізувавши українські кваліфікаційні роботи, також доходимо висновку, що використання термінів способу, методу і прийому перекладу у галузі перекладознавства є доволі неконсистентним. Способи перекладу є найабстрактнішим поняттям, яке поділяється на знакові та смислові способи перекладу. Методи перекладу є більш конкретним поняттям, власне у межах методів перекладу функціонують вже прийоми перекладу. У кваліфікаційних роботах студенти ЗВО України у дослідженнях часто поєднують категорії способів і прийомів перекладу через логічні взаємозв'язки між ними. Наприклад, лексичні та граматичні трансформації відповідають смислового перекладу, тоді як транслітерація, транскрипція, калькування і цитатне перенесення відповідають знаковому перекладу. Через це існує певна нелогічність у поданні термінології. Також студенти використовують поняття методів перекладу, плутаючи їх із способами. У німецькій терміносистемі категорія «способу перекладу» є відсутньою.

## ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У центрі нашого дослідження знаходилися кваліфікаційні роботи студентів ФРН та України. Ми досліджували питання структури й композиції наукових робіт та міжкультурних розбіжностей у цих елементах, наукову індивідуалізацію у кваліфікаційних роботах студентів німецьких та українських ЗВО та лакуни і неконсистентність терміносистеми перекладознавства на основі наукових досліджень студентів.

Академічні культури ФРН та України відрізняються у багатьох аспектах, що пов'язано з історичними, культурними, науковими та багатьма іншими аспектами розвитку країн та відповідних галузей досліджень. Оскільки ми розглядали сферу перекладознавства, ми концентрувалися саме на перекладознавчій тематиці та намагалися дослідити проблемні питання терміносистеми, стильових та міжкультурних особливостей кваліфікаційних робіт.

Розглянувши питання наукового дискурсу у галузі перекладознавства, ми дійшли висновку, що, як і у будь-якій сфері науки, дискурс перекладознавства вирізняється своєю контекстуальністю, комунікативністю та ситуативністю, зважаючи на те, що дискурс загалом є поєднанням тексту та контексту, у якому функціонує даний текст.

Категорійно-поняттєвий апарат перекладознавства, як галузі науки, спирається на наукову мову та науковий стиль. У науковій спільноті, де спілкування відбувається за допомогою спеціалізованої мови, мова відрізняється своєю стандартизацією. При цьому варто наукову мову пов'язати з науковим стилем, який також, як і наукова мова, є невід'ємною складовою кваліфікаційної роботи, що проявляється у формальних висловлюваннях, характерних для стилю науки, дотриманні жанрово-стильових норм, використанні фахової термінології, розумінні особливостей академічної культури та можливих відмінностей у академічних культурах різних країн. Наукова комунікація є повністю вербалізованою процедурою, яка

здійснюється за допомогою публікацій у фахових джерелах та участі у наукових дискусіях.

Нами були розглянуті види текстів у перекладознавчому дискурсі вищої освіти. Підручник, читанка, наукова стаття, реферат, конспект, анотації, семінарська (курсозна) робота, резюме, протокол, роздатковий матеріал є тими видами текстів, якими оперують у контексті вищої освіти. Вони складають великий пласт для досліджень, оскільки більшість матеріалів потребують перекладу задля передачі знань в інші країни, культури та мови. Кваліфікаційна (бакалаврська або магістерська) робота також є цікавим матеріалом для галузі перекладознавства, особливо у зв'язку з тим, що методичні рекомендації Київського національного університету ім. Тараса Шевченка дозволяють писати кваліфікаційні роботи іноземною мовою. Це, власне, викликає питання взаємодії та орієнтації автора на конкретну академічну культуру.

Дослідивши методичні рекомендації університетів ФРН та України, можемо констатувати, що здебільшого вимоги та завдання до написання кваліфікаційних робіт є дуже подібними, оскільки наукові стандарти є типовими. Звісно, оформлення, форматування, обсяг робіт та інші параметри можуть варіюватися в залежності від закладів вищої освіти та федеральних земель, як у випадку ФРН.

Велику частину нашого дослідження зайняло виявлення розбіжностей у структурі та композиції кваліфікаційних робіт ФРН та України у галузі перекладознавства. У німецьких наукових роботах містяться структурно-композиційні елементи, які не зустрічаються в українських кваліфікаційних дослідженнях, і, отже, створюють міжкультурні пробіли у сфері кваліфікаційних робіт. Ці елементи включають Danksagung (висловлення подяки), Erklärung zur Urheberschaft (заява про авторство), Vorblatt, Schlussblatt, які є порожніми сторінками до та після роботи.

Елементами українських наукових робіт, що створюють міжкультурні пробіли у відповідних німецьких роботах, є об'єкт та предмет дослідження,

теоретичне та практичне значення роботи, відзначення наукової новизни дослідження, апробація результатів дослідження, зазначення структури роботи та матеріалів дослідження.

Українські кваліфікаційні роботи містять такі структурно-композиційні елементи, які у відповідних німецьких роботах мають множинні варіанти передачі. Серед них: вступ (Einleitung/Einführung), формулювання мети та завдань дослідження (Problemstellung, Fragestellung, Zielsetzung, Ziel), опис методів дослідження (methodisches Vorgehen, methodische Vorgehensweise, Vorgehensmethode, Methode), висновки або резюме (Fazit/Zwischenfazit, Schlussfolgerung, Schluss, Conclusio), перелік використаних джерел (Literaturverzeichnis, Bibliographie, Quellen, Literatur), а також додатки (Anhang/Anlagen).

Одним із типових структурно-композиційних елементів німецьких наукових кваліфікаційних робіт, який не має еквівалента у відповідних українських роботах, є Forschungsstand/Stand der Forschung, що частково відповідає українській актуальності дослідження.

Елементи композиції й структури, які мають стандартизовані еквіваленти в академічних культурах обох країн, включають такі: титульна сторінка (Deckblatt), зміст (Inhaltsverzeichnis), гіпотеза (Hypothese), перелік малюнків/таблиць/скорочень (Abbildungs-/Tabellen-/Abkürzungsverzeichnis), практична/теоретична частина (praktischer/theoretischer Teil).

Міжкультурні розбіжності в структурі й композиції кваліфікаційних робіт у німецькій та українській академічних культурах свідчать про необхідність встановлення окремих вимог до написання наукових робіт студентами іноземною мовою. Так, якщо студент або студентка з українського ЗВО вирішить написати свою кваліфікаційну (бакалаврську або магістерську) роботу іноземною (німецькою) мовою, це рішення має бути враховане у методичних рекомендаціях, і робота повинна бути адаптована до жанрово-стильових норм відповідної академічної культури, включаючи структурно-композиційні елементи.

Після аналізу кваліфікаційних робіт Німеччини та України стало зрозуміло, що традиції у контексті наукової індивідуалізації обох країн розвинулися по-різному. Практично кожна кваліфікаційна робота студентів німецьких ЗВО містила використання особового займенника «я» або його варіацій, що свідчить про виражену індивідуальність дослідників у Німеччині. Натомість, у абсолютній більшості українських кваліфікаційних робіт виявлено використання форм особового займенника «ми» або його варіацій, що вказує на тенденцію до колективного авторства в українських наукових дослідженнях, та відсутність покликання на себе (авто-/самореференції). Окрім цього, здебільшого «ми» в українських кваліфікаційних роботах є відображенням дослідника та його наукового керівника. Такий контраст між індивідуальністю у німецьких роботах та колективністю українських досліджень відображає різноманітність академічних підходів та культурних впливів у роботі студентів обох країн. Також наша думка полягає в тому, що в українській академічній культурі існує певна відстань між професором і студентом, що виявляється на рівні мовного оформлення робіт за допомогою ввічливого «ми», що об'єднує студента та його керівника.

Вибірково дослідивши проблемні поняття у національних терміносистемах перекладознавства ФРН та України, можна помітити, що деяка неконсистентність або плутанина у використанні ключових концепцій перекладознавства спостерігається як у німецьких, так і в українських кваліфікаційних наукових роботах.

У німецьких кваліфікаційних роботах у галузі перекладознавства використання термінів роду/жанру тексту (Gattung/Genre) є дещо непослідовним. Зазвичай студенти частіше використовують терміни «тип» або «вид» тексту, які є більш загальними та гіперо-гіпонімічними по відношенню одне до одного. «Тип тексту» (Texttyp) є більш загальним поняттям, яке студенти зазвичай коректно використовують за класифікацією К. Райс. З іншого боку, «вид тексту» (Textsorte), як поняття, що обмежується більш конкретними класифікаціями, іноді плутають з поняттям «жанру» (Genre).

Отже, на основі проаналізованих робіт можна зробити висновок про деяку непослідовність у використанні ключових термінів перекладознавства в німецьких наукових дослідженнях.

Проаналізувавши українські кваліфікаційні роботи в галузі перекладознавства, можна відзначити неконсистентне вживання таких термінів, як «способи», «методи» і «прийоми» перекладу. Ці терміни перебувають у відносинах гіперонімії та гіпонімії. «Способи перекладу» є найбільш абстрактним поняттям, за ним слідує «методи перекладу» як більш конкретна методологічна одиниця, та згодом вже «прийоми перекладу».

У кваліфікаційних роботах студентів українських ЗВО часто спостерігається змішування категорій «способів» і «приймів» перекладу. Цей факт пояснюється певним логічним зв'язком між категоріями, оскільки лексичні та граматичні трансформації відповідають смислового перекладу, тоді як транслітерація, транскрипція, калькування і цитатне перенесення відповідають знаковому. Це призводить до певної нелогічності у використанні термінології. Також студенти часто використовують термін «методи перекладу», плутаючи його зі способами перекладу. У німецькій терміносистемі способи перекладу є відсутньою категорією, натомість наявними є методи та прийоми перекладу.

## СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арбузова Л. В. Локалізація відеоігор як проблема спеціального перекладу (на матеріалі відеогри «Hearthstone»). Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. 111 с.
2. Бабак А. С. Теорія полісистеми у дзеркалі українсько-німецького літературного перекладу. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 78 с.
3. Бугіра Є. С. Когнітивно-семіотична мережа перекладу лінгвістичної терміносистеми в англо-українських текстах наукового дискурсу. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2021. 119 с.
4. Ван Дейк Т. А. Мова. Пізнання. Комунікація. Б.: БГК ім. І. А. Бодуена де Куртене, 2000. 308 с.
5. Вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів). Методичні рекомендації. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. 93 с.
6. Висоцька О. Л. Науковий дискурс у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Науковий журнал «Молодий вчений». 2018. № 10. 232 с.
7. Дорофєєва М. С. Методологія перекладознавчих досліджень. Навчально-методичний посібник для студентів-магістрів. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 156 с.
8. Дриганець А. О. Дидактичні засади навчання відтворення культурно-маркованої лексики у перекладах суспільно-політичних текстів. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 316 с.
9. Зимомря І. Теорія та практика перекладу. Німецька мова: курс лекцій. Частина II. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2023. 46 с.
10. Іваниця І. В. Жанрово-стилістичні характеристики текстів німецькомовного художнього дискурсу як регуляторний фактор їх

- відтворення українською мовою (на матеріалі творів сучасної німецької художньої прози). Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2021. 133 с.
11. Івасенко Л. О. Науковий виклад у дослідженнях вітчизняних учених. Культура видання: теоретичні аспекти та практичне втілення. 5 с.
  12. Ільченко О. М., Шаля О. І. Дискурсивна когерентність та взаємодія наукового дискурсу з іншими в контексті постмодернізму. Київ: Логос, Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи, 2012. 308 с.
  13. Клепко О. О. Перекладознавчі аспекти книги «Загублена» Гіліян Флінн та однойменного фільму. Острог, Національний університет «Острозька академія», 2021. 69 с.
  14. Користова К. С. Особливості перекладу реалій з лінгвокультурною специфікою (на матеріалі німецької казки). Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет, 2021. 87 с.
  15. Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка: збірник наукових праць «Studia Linguistica», 2012. 383 с.
  16. Коцюбинська К. І. Особливості перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»). Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2022. 98 с.
  17. Лавриниць А. І. Парадигматика німецькомовної термінології банківської сфери та особливості її відтворення українською мовою. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2019. 114 с.
  18. Лисенко А. М. Філософсько-естетична домінанта роману Германа Гессе «Деміан»: Перекладацькі виклики. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 88 с.
  19. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.

20. Людвік В. А. Неологізми на позначення COVID-19 німецькомовної суспільно-політичної сфери та особливості їх відтворення. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2022. 91 с.
21. Маслова Т. Б. Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигмі. Англістика та американістика: збірник наукових праць / за ред.: Анісімова А. І., Потніцева Т. М. та ін. Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. Ун-ту, 2012. № 10. 117 с.
22. Медведєва О. В. Присутність перекладача та її межі у перекладі анімаційних фільмів на прикладі анімаційного фільму «Зоотрополіс». Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. 85 с.
23. Мельничук А. В. Забезпечення та оцінка якості перекладу технічних текстів (на прикладі множинних перекладів з німецької українською мовою). Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 115 с.
24. Павленко В. О. Неологізми сучасного німецькомовного політичного дискурсу та особливості їх відтворення українською мовою (на матеріалі сучасних німецькомовних періодичних видань). Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2019. 104 с.
25. Півторак В. С. Мовні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі та специфіка їх відтворення українською мовою (на матеріалі німецькомовних художніх текстів). Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2022. 106 с.
26. Ренн О. М. Колективне авторство у видавничій справі: основні терміни та поняття. Наукові записки, 2010. № 2 (18). 193 с.
27. Синегуб С. В. Теорія та практика перекладу з німецької мови. Навчальний посібник для студентів факультету перекладачів. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018. 272 с.
28. Стецюн К. Ю. Прикметники на позначення простору в німецькомовній художній прозі та їх переклад українською мовою: Лінгвокультурний

- аспект. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 2019. 99 с.
29. Томахів М. В. Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень. Одеський лінгвістичний вісник, 2015. № 5, ч. 2. 187 с.
30. Тороп П. Тотальний переклад Тарту: Tartu ulikooli kirjastus, 1995. 220 с.
31. Шевченко Ю. Р. Міжкультурні пробіли в освітньо-науковому дискурсі ФРН та України (на матеріалі кваліфікаційних робіт студентів з перекладознавства). Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи: збірник тез доповідей VIII Всеукраїнських наукових читань за участю молодих вчених КНУ імені Т. Шевченка, ч. 2, ННІФ, м. Київ, 11-12 квітня 2024 р./за ред. Дорофеєвої М. С. 278 с.
32. Auer P., Baßler H. Der Stil in der Wissenschaft, in: Reden und Schreiben in der Wissenschaft. Campus Frankfurt, New York, 2007. 249 S.
33. Belde A. Evaluation von Übersetzungsentscheidungen in der intralingualen Übersetzung: Nachrichten in Leichte Sprache. Hildesheim, Universität Hildesheim, 2016. 65 S.
34. Benes E. Zur Typologie der Stilgattungen. Deutsch als Fremdsprache. 301 S.
35. Benveniste E. On discourse. The Theoretical Essays: Film, Linguistics, Literature. Manchester: Manchester Univ. Press, 1985. 296 p.
36. Brunilde Di Meglio L. DeepL, automatische Übersetzung in neuer Qualität: Drei Textsorten im Vergleich. Germersheim, Johannes Gutenberg-Universität Mainz, 2020. 86 S.
37. Bungarten Th. Wissenschaft, Sprache und Gesellschaft. München, Fink, 1981. 445 S.
38. Bussmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart: Kröner, 2002. 783 S.
39. Chalyan-Daffner K. Militärsprache der Bundeswehr. Übersetzungsorientierte Untersuchung mit einem Glossar in Deutsch-Russisch-Armenisch. Heidelberg, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, 2019. 115 S.

40. Ehlich K. *Universitäre Textarten, universitäre Struktur. Wissenschaftlich schreiben — lehren und lernen.* Berlin: De Gruyter, 2003. 413 S.
41. *Erste Informationen zum wissenschaftlichen Arbeiten.* Köln, Universität zu Köln, 2021. 55 S.
42. Fleck L. *Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache. Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv.* Frankfurt-am-Main: Suhrkamp, 1980. 190 S.
43. Giannetti A. *Kommentierte Übersetzung.* Leipzig, Universität Leipzig, 2023. 77 S.
44. Gläser R. *Fachsprachen und Funktionalstile. Fachsprachen: Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft.* Berlin: De Gruyter, 1998. 1360 S.
45. Gorius A. *Zur Äquivalenzproblematik bei der Übersetzung von Klischees.* Saarland, Universität des Saarlandes, 2008. 103 S.
46. Graefen G. *Der wissenschaftliche Artikel. Textart und Textorganisation.* Frankfurt-am-Main: Peter Lang, 1997. 357 S.
47. Hagemann S. *Einführung in das translationswissenschaftliche Arbeiten. Ein Lehr- und Übungsbuch.* Berlin: Frank & Timme, 2016. 351 S.
48. Hiller J. *Studienhandbuch wissenschaftliches Arbeiten und Schreiben.* Wuppertal, Bergische Universität Wuppertal, 2016. 57 S.
49. Humboldt W. *Über den Nationalcharakter der Sprachen. Schriften zur Sprachphilosophie.* Stuttgart: Klett-Cotta, 1963.
50. *Ich, man, wir? — Möglichkeiten der Selbstreferenz.* Mannheim, Universität Mannheim, 2015. 4 S.
51. Innerhofer W. *Die Rezeption von Animes: Der kulturelle Transfer ins Deutsche und Italienische bei der Filmsynchronisation am Beispiel von Sailor Moon mit besonderer Berücksichtigung des Südtiroler Kulturraumes.* Hochschule Anhalt, 2012. 123 S.
52. Jurchenko E. *Isaak Babel. Übersetzungsvergleich einer Erzählung.* Heidelberg, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, 2017. 71 S.

53. Kalverkämper H., Baumann K.-D. Fachliche Textsorten: Komponenten, Relationen, Strategien. Tübingen: Narr, 1996. 825 S.
54. Keseling G. Schreibprozess und Textstruktur. Empirische Untersuchungen zur Produktion von Zusammenfassungen. Tübingen: Niemeyer, 1993. 198 S.
55. Kramer N. Auf dem Weg zur kompetenten Übersetzerin. Leipzig, Universität Leipzig, 2019. 157 S.
56. Kretzenbacher H. L. Fachsprache als Wissenschaftssprache. Berlin: De Gruyter, 2010. 501 S.
57. Kreuzer H. Die zwei Kulturen. Literarische und naturwissenschaftliche Intelligenz. C. P. Snows These in der Diskussion. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1987. 346 S.
58. Lepenies W. Die drei Kulturen. Soziologie zwischen Literatur und Wissenschaft. Berlin: Fischer Taschenbuch Verlag, 2002. 576 S.
59. Mashchenko V. Dolmetschausbildung in Deutschland. Heidelberg, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, 2019. 133 S.
60. Matveeva L. Vergleichende Analyse und Bewertung einer Neuübersetzung von Fjodor Dostojewskijs Werk. Heidelberg, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, 2017. 47 S.
61. Moll M. Das wissenschaftliche Protokoll. Vom Seminardiskurs zur Textart: empirische Rekonstruktionen und Erfordernisse für die Praxis. München, Iudicium, 2001. 311 S.
62. Morozova A. Populärwissenschaftliche Handbücher übersetzen. Leipzig, Universität Leipzig, 2022. 85 S.
63. Nedeljkovic Z. Die Lokalisierung von Websites aus translationswissenschaftlicher Sicht. Hochschule Anhalt, 2011. 142 S.
64. Nizhnik V. Die Neuübersetzung von Michail Bulgakovs „Sobač'e serdce“ im Vergleich zu den älteren Übersetzungen. Heidelberg, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, 2017. 76 S.
65. Nord Ch. Funktionsgerechtigkeit und Loyalität. Berlin: Frank & Timme, 2011. 302 S.

66. Prunc E. Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht. Berlin: Frank & Timme GmbH. 438 S.
67. Püschel U. Linguistische Stilistik. Lexikon der Germanistischen Stilistik. Tübingen: Niemeyer, 1980. 870 S.
68. Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache. Moskau: Staatsverlag «Hochschule», 1963. 486 S.
69. Ritter J. Die Aufgabe der Geisteswissenschaften in der modernen Gesellschaft. Münster: Aschendorff Verlag, 1963. 33 S.
70. Schleiermacher F. Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens. Berlin: Alexander Verlag, 1813. 152 S.
71. Schubach E. Didaktisierung der translatorischen Kulturkompetenz. Leipzig, Universität Leipzig, 2019. 152 S.
72. Snell-Hornby M. Handbuch Translation. Tübingen: Stauffenburg, 1998. 434 S.
73. Steets A. Die Mitschrift als universitäre Textart. Schwieriger als erwartet — wichtiger als gedacht. Wissenschaftlich schreiben — lehren und lernen. Berlin: De Gruyter, 2003. 413 S.
74. Steinhoff T. Wissenschaftliche Textkompetenz. Sprachgebrauch und Schreibentwicklung in wissenschaftlichen Texten von Studenten und Experten. Berlin: de Gruyter, 2007. 460 S.
75. Thiel F., Rost F. Wissenschaftssprache und Wissenschaftsstil. Einführung in das wissenschaftliche Arbeiten. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren Verlag, 2001. 221 S.
76. Vogel V. J. Die Verbreitung englischsprachiger Filme/Serien im deutschen Fernsehen mittels Synchronisation und Originalton mit Untertiteln — Eine Untersuchung der jeweiligen Vor- und Nachteile und welche Form der Rezipienten favorisiert. Mittweida, Hochschule Mittweida, 2014. 74 S.
77. Widdowson H. G. Discourse Analysis. International Journal of Applied Linguistics, 2008. № 18(1). 112 p.

78. Wierländtner R. P. Phraseologismen als Problem der Translations- und Übersetzungswissenschaft. Hochschule Anhalt, 2018. 125 S.
79. Wimmer R. Der fremde Stil. Zur kulturellen Vielfalt wissenschaftlicher Textproduktion als Problem interkultureller Germanistik. München, Iudicium, 1987. 98 S.
80. Xuanying L. Nutzung online verfügbarer Ressourcen für die Darstellung von Aufbau, Funktionsweise und Einsatzszenarien maschineller Übersetzung. Hochschule Anhalt, 2014. 56 S.
81. DWDS. URL: <https://www.dwds.de/wb/Problemstellung> (дата звернення: 24.04.2024).
82. DWDS. URL: <https://www.dwds.de/wb/Fragestellung> (дата звернення: 25.04.2024).

## ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Masterarbeit fokussiert sich auf die Struktur und den Aufbau von Qualifikationsarbeiten in Deutschland und der Ukraine, auf die Unterschiede in diesen Elementen, auf die wissenschaftliche Individualisierung in Qualifikationsarbeiten von Studenten deutscher und ukrainischer Universitäten sowie die interkulturellen Lakunen in der Übersetzungsterminologie in Forschungsarbeiten der Studenten.

Die Aktualität der Arbeit ergibt sich aus der Notwendigkeit einer vergleichenden Analyse ukrainischer und deutscher wissenschaftlicher Qualifikationsarbeiten von Studierenden im Bereich der Übersetzungswissenschaft mit Rücksicht auf den zunehmenden europäischen Entwicklungsvektor der ukrainischen Translationswissenschaft.

Das Untersuchungsobjekt der Studie sind Qualifikationsarbeiten als Textsorte des bildungswissenschaftlichen Diskurses im Bereich der Übersetzungswissenschaft in Deutschland und der Ukraine. Den Untersuchungsgegenstand der Arbeit bilden die Struktur und der Aufbau, interkulturelle Besonderheiten bei den Textsortenkonventionen und Lakunen in der übersetzungswissenschaftlichen Terminologie anhand der Qualifikationsarbeiten in Deutschland und der Ukraine.

Als Materialien für Untersuchung dienten wissenschaftliche Qualifikationsarbeiten von Bachelor- und Masterstudierenden aus Deutschland und der Ukraine sowie übersetzungswissenschaftliche Artikel.

Das Hauptziel der Arbeit ist es, die strukturellen und kompositionellen Besonderheiten von studentischen Qualifikationsarbeiten in Deutschland und der Ukraine zu untersuchen und zu vergleichen sowie die interkulturellen terminologischen Lakunen und interkulturell bedingte stilistische Merkmale wissenschaftlicher Arbeiten zu erforschen. Um dieses Ziel zu erreichen, hatten wir folgende Aufgaben zu lösen:

1. Den wissenschaftlichen Diskurs im Bereich der Übersetzungswissenschaft zu untersuchen;

2. Die Kriterien der Wissenschaftssprache als Teil des begrifflich-kategorialen Apparats der Übersetzungswissenschaft festzustellen;
3. Die Konventionen des wissenschaftlichen Stils zu erforschen;
4. Die Textsorten im bildungswissenschaftlichen Diskurs der Übersetzungswissenschaft zu identifizieren;
5. Die Anforderungen an Qualifikationsarbeiten in Deutschland und der Ukraine zu vergleichen;
6. Die strukturellen und kompositionellen Elemente von deutschen und ukrainischen Qualifikationsarbeiten in der Übersetzungswissenschaft zu vergleichen;
7. Die Frage der wissenschaftlichen Individualisierung von Qualifikationsarbeiten in der Übersetzungswissenschaft zu untersuchen;
8. Die inhaltlichen Unterschiede der übersetzungswissenschaftlichen Terminologiesysteme in Deutschland und der Ukraine anhand der Qualifikationsarbeiten der Studierenden zu erforschen.

Der Struktur nach besteht die Masterarbeit aus Einleitung, drei Kapiteln, Schlussfolgerungen, Literaturverzeichnis und einer deutschsprachigen Zusammenfassung. Die Arbeit besteht aus 106 Seiten; das Literaturverzeichnis enthält 82 Positionen.

Das erste Kapitel befasst sich mit dem Konzept des bildungswissenschaftlichen Diskurses in der Übersetzungswissenschaft, den Kriterien der Wissenschaftlichkeit und des wissenschaftlichen Stils, den Textsorten im Hochschuldiskurs und den Anforderungen an Qualifikationsarbeiten in Deutschland und der Ukraine. Im zweiten Kapitel werden die Struktur und der Aufbau von Qualifikationsarbeiten verglichen. Danach wird die Frage der wissenschaftlichen Individualisierung anhand derselben Arbeiten untersucht. Das dritte Kapitel untersucht selektiv interkulturelle Unterschiede und inkonsequenten Gebrauch in der Fachterminologie der Übersetzungswissenschaft, die in

Qualifikationsarbeiten auftauchen. In den Schlussfolgerungen werden die Ergebnisse der Studie analysiert und zusammengefasst.

## АНОТАЦІЯ

ФРН та Україна мають різні академічні традиції та жанрово-стильові норми, з цим напряду пов'язана актуальність даного дослідження, оскільки у зв'язку з європейським вектором розвитку галузі перекладознавства України виникає потреба у порівнянні відповідних німецьких та українських кваліфікаційних робіт.

Об'єктом нашого дослідження є кваліфікаційні роботи як вид тексту освітньо-наукового дискурсу в царині перекладознавства ФРН та України. Предметом нашого дослідження є структура та композиція, міжкультурні особливості та наукова термінологія кваліфікаційних робіт у галузі перекладознавства ФРН та України.

Метою нашого дослідження є вивчення міжкультурно-стильових особливостей та розбіжностей у кваліфікаційних роботах ФРН та України. Поставлена ціль передбачає вирішення кількох завдань (порівняння структурно-композиційних елементів кваліфікаційних робіт з перекладознавства у Німеччині та в Україні, дослідження питання наукової індивідуалізації в таких роботах, вибірковий аналіз відмінностей у терміносистемах перекладознавства та інші). Робота складається з теоретичної (1 розділ) та практичної частини (2 розділи), висновків до кожного з розділів та загальних висновків, списку джерел використаної літератури та резюме німецькою мовою.

У цьому дослідженні використовувалися зіставно-описовий і перекладознавчий аналіз для виявлення міжкультурних відмінностей у терміносистемі та контрастивний метод для аналізу структури й композиції кваліфікаційних робіт, загальнонаукові методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції. Також була доведена евристична гіпотеза щодо наукової індивідуалізації українських кваліфікаційних робіт.

Результати дослідження дозволили встановити розбіжності у структурі й композиції німецьких та українських кваліфікаційних робіт, ідентифікувати наявні міжкультурні пробіли (лакуни) або часткові відповідники у ключових

структурних елементах робіт, жанрово-стильових нормах і галузевій терміносистемі перекладознавства. Було доведено, що студенти українських ЗВО схильні до колективного авторства за допомогою використання особового «ми», маючи на увазі себе та свого наукового керівника. У цей же час студенти німецьких університетів у переважній більшості використовують автореференцію, себто посилення на себе, що свідчить про більшу наукову індивідуалізацію німецької академічної культури. Розбіжності на рівні терміносистеми призводять до помилкових рішень у виборі студентами ФРН та України перекладознавчих термінів, що пов'язано з певними методологічними неточностями або «змішаними» поняттями.

**Ключові слова:** перекладознавство, жанрово-стильові особливості, освітньо-науковий дискурс, кваліфікаційна робота, термінологія.

## ANNOTATION

Germany and Ukraine have different academic traditions and genre and stylistic norms, and this is the main reason for the relevance of this study, since the European vector of development of the field of translation studies in Ukraine necessitates a comparison of the relevant German and Ukrainian qualification papers.

The object of our study is qualification papers as a type of text of educational and scientific discourse in the field of translation studies in Germany and Ukraine. The subject of our study is the structure and composition, intercultural features and scientific terminology of qualification papers in the field of translation studies in Germany and Ukraine.

The aim of our research is to study the intercultural and stylistic features and differences in qualification papers in Germany and Ukraine. This goal involves solving several tasks (comparison of the structural and compositional elements of qualification papers in translation studies in Germany and Ukraine, study the issue of scientific individualization in such papers, selective analysis of differences in translation studies terminology, etc.) The paper consists of theoretical (1 chapter) and practical parts (2 chapters), conclusions to each chapter and general conclusions, a reference list and a summary in German.

This study used descriptive comparative analysis and translation analysis to identify intercultural differences in the terminology system and the contrastive method to analyze the structure and composition of qualification papers, as well as general scientific methods of analysis and synthesis, deduction and induction. A heuristic hypothesis on the scientific individualization of Ukrainian qualification papers was also proved.

The results of the study revealed differences in the structure and composition of German and Ukrainian qualification papers, and identified existing intercultural gaps or partial correspondences in the key structural elements of the papers, genre and stylistic norms, and the industry-specific terminology of translation studies. It was proved that students of Ukrainian universities tend to collective authorship by using the personal "we", referring to themselves and their supervisor. At the same

time, students of German universities overwhelmingly use self-reference, i.e., referring to themselves, which indicates a greater scientific individualization of the German academic culture. Differences at the level of the terminology system lead to erroneous decisions in the choice of translation terms by students in Germany and Ukraine, which is associated with certain methodological inaccuracies or "mixed" concepts.

**Keywords:** translation studies, genre and stylistic features, educational and scientific discourse, qualification paper, terminology.